

**UCHWAŁA NR XVIII/162/20
RADY GMINY PRUSZCZ**

z dnia 23 stycznia 2020 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2020- 2023 dla Gminy Pruszcz

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j.Dz. U. z 2019 r. poz. 506,poz. 1309,poz. 1571,poz. 1696 i poz. 1815), oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067, z 2018 r. poz. 2245 oraz z 2019 r. poz. 730 i poz. 1696) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2020-2023 dla Gminy Pruszcz, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Pruszcz.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko –Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Piotr Radecki

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2020-2023 DLA GMINY PRUSZCZ

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY PRUSZCZ

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Pruszcz na lata 2020 – 2023” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067, z późn. zm.)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art.5. wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm.)

- □art. 7 ust. 1 pkt. 9

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1945, z 2019 r. poz. 60, 235, 730, 1009, z późn. zm.).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186 z późn. zm.)

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2019 r. poz. 688 z późn. zm.)

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19b i 19h, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł 19d precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art.101. pkt. 1 i 2 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zbioru dziedzictwa archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 1614, 2244, 2340 z późn. zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1, park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2204, z późn. zm.)

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1983, z późn. zm.)

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2019 r., poz. 917 ze zm.),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r., poz. 553, 730),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1609),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące

świadczenie minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
 - 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
 - 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
 - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
 - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii

podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2019 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym

3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach

4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich

2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich

3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego

4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami

2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel — przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych — realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. w odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbałość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno-przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. w programie zapisano następujące priorytety i działania:

- □ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- □ Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- □ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- □ Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

- □ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- □ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- □ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet i tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- □ poprawa stanu zachowania zabytków,
- □ zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- □ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- □ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- □ zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Obecnie obowiązująca Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko- Pomorskiego do 2020 r. - Plan modernizacji 2020+ została przyjęta uchwałą nr XLI/693/13 przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego dnia 21 października 2013 r. Misja rozwoju województwa zapisana w treści dokumentu brzmi Kujawsko-pomorskie - człowiek, rodzina, społeczeństwo. Aby to osiągnąć strategia wyznacza priorytety i cele działań.

Dla gminy istotne są zapisy priorytetu Modernizacja przestrzeni miast i wsi, w ramach którego znajduje się cel „Obszary wiejskie” (których integralną częścią są także lokalne ośrodki rozwoju – małe miasta i wiejskie siedziby gmin) – o zróżnicowanym charakterze funkcjonalnym, cechujące się licznymi problemami gospodarczymi i często wymagające aktywizacji społeczno-gospodarczej. Głównym kierunkiem interwencji jest stymulowanie rozwoju społecznego (kluczowa rola usług publicznych szczególnie dla kształtowania właściwych postaw społecznych) oraz lokalnych rynków pracy. Ten poziom polityki terytorialnej w rejonach tradycyjnego rolnictwa ma decydujące znaczenie dla aktywizacji mieszkańców wiejskich, jest także odpowiedzialny za lokalne aspekty rozwoju społecznego i gospodarczego.

W ramach celu znajduje się cel strategiczny „Tożsamość i dziedzictwo”, związany ściśle z dziedzictwem kulturowym i historycznym regionu. W ramach celu zamierza się podjąć działania na rzecz opracowania i realizacji założeń polityki kulturalnej województwa (co pozwoli na pełną koordynację działalności wszystkich podmiotów funkcjonujących w kulturze) oraz edukacji kulturalnej społeczeństwa (zarówno w edukacji formalnej – na wszystkich poziomach kształcenia, jak i w edukacji nieformalnej). Są to zagadnienia realizujące także cele rozwoju społecznego – istotne dla szeroko rozumianego rozwoju społecznego. Nie wyklucza się, że polityka kulturalna zostanie w przyszłości objęta wojewódzkim programem rozwoju.

Dziedzictwo regionu, świadczące o tym jacy jesteśmy, wymaga zachowania (m.in. tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów), odpowiedniej ekspozycji, poprawy dostępności, a także prezentacji w atrakcyjnej dla różnych osób formie. Dopiero dzięki stworzeniu warunków do wzbudzania ciekawości posiadanyimi dobrami, wartościami, oddziaływanie na wiele zmysłów, możliwe jest zrozumienie, budzi się właściwy szacunek, zainteresowanie, chęć pogłębiania wiedzy i czynne włączenie się w działania na rzecz

zachowania i upowszechniania posiadanego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Wobec powyższego, niezbędna jest waloryzacja obiektów materialnych dziedzictwa kulturowego regionu oraz oszacowanie „wartości marketingowej” wojewódzkich zasobów przyrody i krajobrazu przyrodniczo-kulturowego, koniecznych także dla budowy marki województwa. Poza tym wspierane będą w szczególności przedsięwzięcia umożliwiające atrakcyjny, interaktywny, oryginalny, wielozmysłowy kontakt z dziedzictwem regionu.

Powyższe zapisy realizowane będą w ramach następujących kierunków działań:

1. Budowa tożsamości regionalnej województwa
2. Zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu
3. Wsparcie działań ratowniczych tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa
4. Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym
5. Promocja marki województwa

Należy jednak zwrócić uwagę, iż w świetle Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Pruszcz powyższe zapisy są bardzo ogólne i trudno doszukać się konkretnych odniesień do potrzeb gminy. Mimo to, cele przedstawione w niniejszym programie są zgodne z kierunkami rozwoju województwa, co może przyczynić się do ich dokładniejszej realizacji.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Plan zagospodarowanie przestrzennego województwa został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003 r. Cele i działania Planu zawarte są w rozdziale V Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa. W nim wyróżnić można zapisy dotyczące Gminy Pruszcz, występujące w celach operacyjnych:

- 3.3 Kierunki ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego

Dla podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do zachowania i pełnego wykorzystania turystycznych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez:

- poprawę zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych
- rozwój agroturystyki na bazie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2017 – 2020

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020 przyjęto uchwałą nr XXXI/518/17 przez Sejmik Województwa Kujawsko- Pomorskiego dnia 24 kwietnia 2017 r. Dokument przedstawia szereg celów i kierunków działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa kujawsko- pomorskiego. Zapisy te są w dużej mierze zgodne z kierunkami zawartymi w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta Golub-Dobrzyń. W ramach celów do realizacji wyznaczono następujące działania:

Cel 1. Zachowanie dziedzictwa materialnego

1. Kierunek działań: Ochrona ustawowa

Działania:

- wspieranie starań o nadanie tytułu pomnika historii obiektom będącym w fazie wstępnej procedury: zespół spichlerzy w Grudziądzu, zespół uzdrowiskowy w Ciechocinku. Radzyń Chełmiński – zamek;
- wspieranie działań samorządów lokalnych zmierzających do nadania kolejnym obiektom statusu pomnika historii;
- wspieranie prac zmierzających do powoływania nowych parków kulturowych;
- wspieranie działań zmierzających do poszerzania listy obiektów. wpisanych do rejestru zabytków, na przykład poprzez odpowiednie wymogi konkursowe;

- propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

2. Kierunek działań: Prace konserwatorskie i restauratorskie

Działania:

- kontynuacja współfinansowania prac konserwatorsko-restauratorskich, rewitalizacyjnych i ratunkowych przy obiektach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków oraz doskonalenie zasad przyznawania dotacji;
- kontynuacja rozpoczętych prac remontowych, konserwatorskich i adaptacyjnych obiektów zabytkowych, będących własnością Samorządu Województwa;
- kontynuacja wsparcia nowych inicjatyw zmierzających do ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury obiektów istniejących;
- wspomaganie działań rewitalizacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym;
- wspomaganie działań konserwatorsko-restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych;

3. Kierunek działań: Edukacja

Działania:

- wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- wspomaganie organizacji konkursów o charakterze edukacyjnym;
- nagradzanie działań przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa.

4. Kierunek działań: Ład przestrzenny

Działania:

- wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do identyfikacji zachowanych najcenniejszych krajobrazów kulturowych województwa;
- wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc.

5. Kierunek działań: Dokumentacja i popularyzacja

Działania:

- współfinansowanie prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków jako integralnej części procesów konserwatorskich, z uwzględnieniem faktu, iż działania na poziomie dokumentacyjnym poprzedzają proces prac konserwatorskich i budowlanych, stanowiąc niejednokrotnie poważne obciążenie finansowe dla beneficjenta. W przypadku badań archeologicznych dokumentacja stanowi jedyną formę ochrony stanowisk, które po eksploracji przestają istnieć fizycznie. Na szczególną uwagę zasługiwać powinny:

- badania architektoniczne,
- badania na obecność polichromii,
- dokumentacja rysunkowo-pomiarowa,
- opracowania monograficzne i studialne,
- projekty architektoniczne związane z adaptacją obiektów i obszarów zabytkowych,
- dokumentowanie działalności antropogennej w oparciu o badania archeologiczne.

Cel 2. Zachowanie dziedzictwa niematerialnego

1. Kierunek działań. Ochrona

Działania:

- wspieranie działań zmierzających do ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa.

2. Kierunek działań: Edukacja

Działania:

- wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości i ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa;
- wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;
- wspieranie konkursów związanych z kulturą niematerialna regionu

3. Kierunek działań: Zachowanie

Działania:

- aktywizacja środowisk lokalnych poprzez przywracanie dawnych praktyk tanecznych i muzycznych;
- wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”.

4. Kierunek działań: Dokumentacja i badania

Działania:

- wspieranie badań i tworzenie dokumentacji dotyczącej zjawisk z zakresu dziedzictwa niematerialnego, w szczególności tradycyjnych zwyczajów ludowych, regionalnej muzyki i tańca oraz folkloru słownego.

Cel 3. Kultywowanie tradycji regionalnych

1. Kierunek działań: Rekonstrukcja, konserwacja i zabezpieczanie

Działania:

- wspomaganie działań z zakresu rekonstrukcji, konserwacji i zabezpieczenia zabytkowych strojów i rekwizytów, służących do kultywowania zwyczajów ludowych na terenie województwa.

2. Kierunek działań: Dokumentacja

Działania:

- wspieranie przedsięwzięć zmierzających do dokumentowania zjawisk i zwyczajów ludowych, ze względu na ich wyjątkową wartość dla budowania tożsamości regionalnej oraz unikatowość w skali ogólnopolskiej.

3. Kierunek działań: Edukacja i popularyzacja

Działania:

- wspomaganie organizacji konkursów dotyczących tradycji w celu jej popularyzacji;
- wspomaganie realizacji zajęć edukacyjnych prowadzonych w gwarze lokalnej w wybranych przedszkolach i szkołach na terenie województwa;
- wspieranie przedsięwzięć mających na celu tworzenie skansenów;
- wspomaganie tworzenia digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;
- aktywizacja środowisk poprzez organizowanie warsztatów nauki rękodzieła, budownictwa instrumentów czy nauki gry na instrumentach tradycyjnych;
- wspieranie zajęć z twórcami i rzemieślnikami, dotyczących przekazywania ich umiejętności.

4. Kierunek działań: Pielęgnacja tradycji

Działania:

- propagowanie idei organizacji konkursów architektonicznych na obiekty nowe, wprowadzane w tkanę historyczną lub projekty adaptacji obiektów zabytkowych;
- wspieranie i promocja twórczości ludowej;
- wspomaganie działań zmierzających do realizacji projektów ukierunkowanych na promocję tradycji lokalnych.

Cel 4. Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działań: Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony

Działania:

- wspieranie organizacji konkursów dla dzieci i młodzieży z zakresu ochrony dóbr kultury;
- wspieranie w oparciu o istniejące mechanizmy (m.in stypendia, granty, otwarte konkurs ofert w ramach pożytku publicznego) działań popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego, takie jak:
 - opracowania syntetyczne i monograficzne dotyczących dziedzictwa kulturowego województwa w jego wymiarze materialnym i niematerialnym,
 - przewodniki, vademeca. Informatory,
 - materiały informacyjne i promocyjne związane z obiektami objętymi ochroną prawną. wspieranie w ramach istniejących regulacji prawnych wydawnictw związanych z dziedzictwem kulturowym (wydawnictwa książkowe, audiobooki. materiały filmowe i inne) ze zbiorów własnych instytucji z terenu województwa.
- wspieranie działań podnoszących świadomość społeczną w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym. w tym:
 - szkoleń, prelekcji, spotkań, publikacji propagujących ideę parków kulturowych;
 - szkoleń, prelekcji. spotkań. publikacji propagujących pozytywne wzorce i rozwiązania z dziedziny ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym z obszaru kraju i Europy, celem promocji dobrych praktyk w tym zakresie.
- wspieranie działań służących propagowaniu dziedzictwa kulturowego regionu poprzez środki przekazu elektronicznego i massmedia, w tym:
 - rozwój stron internetowych, związanych z problematyką dziedzictwa kulturowego regionu, administrowanych przez Samorząd Województwa,
 - digitalizację i upowszechnianie poprzez sieć www materialnych i niematerialnych zasobów kulturowych regionu,
 - tworzenie materiałów multimedialnych, filmowych i radiowych.

Cel 5. Wzrost konkurencyjności regionu

1. Kierunek działań: Ochrona

Działania:

- generowanie współpracy różnych podmiotów dla tworzenia kompleksowych opracowań ochrony i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, możliwych do adaptacji w działaniach turystycznych i popularyzatorskich.

2. Kierunek działań: Promocja

Działania:

- kontynuacja działań Samorządu Województwa w zakresie imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe regionu;
- udział w targach turystycznych krajowych i zagranicznych;
- wspomaganie przedsięwzięć promujących najcenniejsze dla województwa obiekty o wartościach kulturowych, istniejące szlaki kulturowe czy markowe produkty turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym;
- współpraca przy tworzeniu publikacji promujących dziedzictwo kulturowe województwa;
- wspieranie mechanizmów umożliwiających działania związane z promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wydarzenia i imprezy kulturalne, formy widowiskowe i rekonstrukcyjne. Wśród nich:
 - zakup lub wytwarzanie strojów, eksponatów, rekwizytów dla potrzeb grup kultywujących miejscowe tradycje, sztukę, obrzędowość, zwyczaje lub rekonstruujących wydarzenia historyczne związane z regionem,

- □ tworzenie infrastruktury czasowej lub trwałej dla potrzeb wydarzeń i imprez kulturalnych,
- □ zakup lub wytwarzanie niezbędnych rekwizytów, narzędzi, eksponatów związanych z utrzymaniem, kultywowaniem bądź wskrzeszaniem tradycyjnych zawodów i rzemiosł.
- popularyzacja obiektów o statusie pomnika historii;
- popularyzacja powołanych parków kulturowych.

3. Kierunek działań Edukacja

Działania:

- wsparcie przy organizacji prelekcji, spotkań, publikacji związanych z ukazaniem możliwości rozwoju małego biznesu, wraz z rozwojem infrastruktury, w powiązaniu z obszarami o walorach kulturowych; miejsca noclegowe, mała gastronomia, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, usługi przewodników itp.;
- upowszechnianie informacji na temat dostępnych stypendiów, grantów i innych form wsparcia działań pozakonserwatorskich. związanych z opieką, ochroną, edukacją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego regionu.

4. Kierunek działań: Zagospodarowanie

Działania:

- wspieranie rozwoju turystyki bazującej na kulturowym dziedzictwie regionu;
- wspomaganie tworzenia tras turystycznych i produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa, łączących elementy materialne i niematerialne;
- wspomaganie działań w zakresie kompleksowego zagospodarowania istniejących szlaków kulturowych, zarówno tych o znaczeniu międzynarodowym, jak i regionalnym;
- wspieranie i kształtowanie rozwoju turystyki kulturowej o charakterze religijnym, sentymentalnym czy tematycznym;
- wykorzystanie tożsamości kulturowej regionu jako czynnika marketingowego.

Program wojewódzki prezentuje również potencjalne źródła finansowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz innych działań związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych oraz zespołów urbanistycznych i ruralistycznych.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU ŚWIECKIEGO

Na rok 2019 powiat świecki nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY PRUSZCZ

Studium podkreśla, że dla obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe położonych na obszarze gminy Pruszcz, obowiązują zasady ich ochrony, określone w przepisach odrębnych - w tym w ustawie z dnia z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zm.). W stosunku do obiektów wpisanych do rejestru zabytków opisanych w części III, punkt 3, podpunkt 4 (str. 34) zgodnie z wymienionymi przepisami dotyczącymi ochrony zabytków obowiązuje: dla potrzeb prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, oraz przy ewentualnym umieszczaniu na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam i napisów – wymóg uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Bydgoszczy).

Ochronę zabytków wpisanych do rejestru obowiązkowo uwzględnia się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W odniesieniu do obiektów znajdujących się w ewidencji zabytków, a nie wpisanych do rejestru zabytków należy: ujawniać wymienione obiekty w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego określając szczegółowe zasady ich

ewentualnej przebudowy, rozbudowy i nadbudowy, przyjmując zasadę zachowania wysokości, kształtu bryły oraz układu artykulacji, z dopuszczeniem odstępstw w sytuacjach, gdy będzie to kolidowało z wymaganiami ładu przestrzennego. Ponadto w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić opisane poniżej zasady, obowiązujące w ustanowionych strefach ochrony konserwatorskiej „A”, „B” i „W”.

W strefie pełnej ochrony konserwatorskiej „A” nakazuje się:

- 1) zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych zabudowy kształtujących sylwetę zespołu,
- 2) zachowanie rozplanowania ulic i placów z zachowaniem historycznych linii zabudowy, wysokości i proporcji budynków oraz geometrii dachów,
- 3) zachowanie charakteru wnętrza urbanistycznych,
- 4) zachowanie historycznego podziału działek, ewentualnie nawiązanie do dawnych podziałów,
- 5) zachowanie zabudowy historycznej i jej konsekwentna rewaloryzacja,
- 6) zachowanie towarzyszącej, historycznej zieleni komponowanej,
- 7) dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali i bryły,
- 8) usuwanie obiektów dysharmonizujących,
- 9) dostosowanie współczesnej funkcji do wartości zespołu zabytkowego przez nawiązanie do historycznego programu mieszkaniowo-usługowego i eliminacji funkcji uciążliwych,
- 10) wprowadzanie elementów reklamy wizualnej jedynie w miejscach dopuszczalnych przez WKZ,
- 11) prowadzenie badań archeologicznych wyprzedzających działalność inwestycyjną, jeśli wymagają tego przepisy odrębne.

W strefie ochrony konserwatorskiej „B” nakazuje się:

- 1) zachowanie klimatu odrębnych zespołów przestrzennych,
- 2) zachowanie środowiska urbanistycznego i ruralistycznego z jego historycznymi elementami tj. układ ulic, linie zabudowy, proporcje gabarytów i wysokość zabudowy,
- 3) zachowanie historycznego podziału działek, ewentualnie nawiązanie do dawnych podziałów,
- 4) zachowanie historycznej zabudowy,
- 5) zachowanie kompozycji i układów zieleni historycznej, parków i cmentarzy,
- 6) uczytelnienie granic i odpowiednie zagospodarowanie terenów dawnych cmentarzy np. ewangelickich, poepidemicznych i in.,
- 7) dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej,
- 8) usuwanie obiektów dysharmonizujących.

W strefach ścisłej ochrony archeologicznej i ochrony archeologicznej „W”:

- 1) zakazuje się prowadzenia wszelkiej działalności budowlanej, nie związanej bezpośrednio z rewaloryzacją tych terenów,
- 2) nakazuje się ekspozycję zachowanych obiektów zabytkowych w terenie, względnie zaznaczenie ich śladów,
- 3) nakazuje się pozostawienie terenów jako otwartych, pełniących funkcje muzealne,
- 4) dopuszcza się działalność inwestycyjną pod warunkiem przeprowadzenia wyprzedzających badań archeologicznych, jeśli wymagają tego przepisy odrębne.

Na terenie gminy Pruszcz zasięg strefy „A” i strefy „B” połączono i na rysunku studium stanowiącym załącznik nr 2 wniesiono jako jedną strefę konserwatorską. Ponadto na rysunku studium ujawniono wszystkie tereny objęte strefą „W” archeologicznej ochrony konserwatorskiej. Powyżej wymienione i zapisane nakazy, zakazy, ograniczenia i dopuszczenia są jedynie zasadami ogólnymi. Szczegółowe wytyczne konserwatorskie, które należy uwzględnić przy sporządzaniu planów

miejscowych dla określonych terenów należy każdorazowo pozyskać od właściwych służb ochrony zabytków, gdyż zapisy te mogą być różne dla poszczególnych obiektów i terenów. Z uwagi na charakter dokumentu, jakim jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (nie jest przepisem prawa miejscowego) wyżej wymienione strefy nie stanowią z mocy prawa obowiązującej formy ochrony. Może zatem wystąpić zmiana przebiegu granic określonej strefy w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków dla potrzeb sporządzanego projektu planu miejscowego.

Na terenie gminy brak wyznaczonych stref ekspozycji i krajobrazu. Wskazane jest przy sporządzaniu planu miejscowego dla terenu położonego w kierunku północnym od miejscowości Luskówko ustalenie takich stref w porozumieniu i w ścisłej współpracy ze służbami ochrony zabytków.

Na obszarze gminy Pruszcz nie określa się zasad ochrony dóbr kultury współczesnej, ze względu na brak występowania takich walorów w realizowanej w ostatnich latach zabudowie, podziale gruntów i układach urbanistycznych, które mogłyby podlegać lub zasługiwać na taką ochronę. Z obiektów zabytkowych o szczególnej wartości architektoniczno-artystycznej i historycznej należy wymienić zarówno te wpisane do rejestru zabytków, jak i te charakterystyczne dla osadnictwa i budownictwa realizowanego na tym terenie:

- a) dawny kościół oo. Paulinów w Topolnie z lat 1691–93 - stanowiący interesujący przykład barokowej architektury prowincjonalnej,
- b) klasycystyczny kościół w Serocku z lat 1791 -92,
- c) klasycystyczny dwór w Łaszewie z 1 poł. XIX w.,
- d) kapliczka z 1616 r. w Grabowie, murowana, kwadratowa, sklepiona krzyżowo kapliczka, wg tradycji wzniesiona w 1616 r. z fundacji ksieni benedyktynek chełmińskich Magdaleny Mortęskiej.

Zachowało się też kilka, niewielkich powierzchniowo (od 0,54 -2,94 ha) XIX-wiecznych, w części zdewastowanych, parków podworskich w takich wsiach jak: Gołuszyce, Luskowo, Luskówko, Nieciszewo i Niewieścín. Z wymienionych założenia dworsko-parkowe w Gołuszycach, Luskówku i Nieciszewie zostały wpisane do rejestru zabytków.

Wykaz obiektów zabytkowych objętych strefami ochronnymi na obszarze gminy Pruszcz przedstawia się następująco:

1. Wieś Serock
 - zespół wiejski, strefa „B” ochrony konserwatorskiej,
 - zespół kościelny, strefa „A”,
 - zespół kościelny (dawny kościół ewangelicki), strefa „A”,
 - cmentarz parafialny, cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - 4 stanowiska archeologiczne, strefa „W”.
- Wątrobowo - część wsi Serock
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - stanowisko archeologiczne, strefa „W”.
2. Wieś Łowinek
 - zespół wiejski, strefa „B”,
 - zespół dworsko-parkowy, strefa „B”,
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - cmentarz ewangelicki - rodzinny, strefa „B”,
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - 6 stanowisk archeologicznych, strefy „W”.
3. Wieś Łowin
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,

- 8 stanowisk archeologicznych, strefy „W”.
4. Wieś Łaszewo
 - zespół dworsko-parkowy, strefa „B”,
 - zespół folwarczny i kolonia mieszkaniowa, strefa „B”.
 5. Wieś Gołuszyce
 - zespół wiejski, strefa „B”,
 - zespół pałacowo-parkowy, strefa „A”,
 - zespół folwarczny, strefa „B”,
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - stanowisko archeologiczne, strefa „W”.
 6. Wieś Bagniewko
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”.
 7. Wieś Parlin
 - zespół pałacowo-parkowy, strefa „A”.
 8. Wieś Brzeźno
 - zespół wiejski, strefa „B”,
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - 10 stanowisk archeologicznych, strefa „W”.
 9. Wieś Pruszcz
 - zespół dworski, strefa „A”,
 - zespół kościelny, strefa „A”,
 - cmentarz parafialny, strefa „B”,
 - cmentarze ewangelicki i wojskowy, strefa „B”,
 - 2 stanowiska archeologiczne, strefy „W”.
 10. Wieś Małociechowo
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - 2 stanowiska archeologiczne, strefy „W”.
 11. Wieś Mirowice
 - zespół wiejski, strefa „B”,
 - 5 stanowisk archeologicznych, strefy „W”.
 12. Wieś Nieciszewo
 - zespół dworsko-parkowy, strefa „A”,
 - zespół folwarczny z kolonią mieszkaniową, strefa „B”,
 - 5 stanowisk archeologicznych, strefy „W”.
 13. Wieś Wałdowo
 - zespół wiejski, strefa „B”,
 - zespół podworski, strefa „A”,
 - zespół kościelny, strefa „A”,
 - cmentarz parafialny, strefa „B”,
 - 4 stanowiska archeologiczne, strefy „W”.

14. Wieś Luszkówko
 - zespół pałacowo-parkowy, strefa „A”,
 - zespół folwarczny, strefa „B”,
 - cmentarz, strefa „B”,
 - 7 stanowisk archeologicznych, strefy „W”.
15. Wieś Luszkowo
 - zespół dworsko-parkowy, strefa „A”,
 - zespół folwarczny, strefa „B”,
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - 2 stanowiska archeologiczne, strefa „W”.
16. Wieś Zawada
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - 3 stanowiska archeologiczne, strefa „W”.
17. Wieś Zbrachlin
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - 11 stanowisk archeologicznych, strefy „W”.
18. Wieś Niewieścín
 - zespół pałacowo-parkowy, strefa „A”,
 - zespół kościelny, strefa „A”,
 - cmentarz, strefa „B”,
 - stanowisk archeologicznych, strefy „W”.
19. Wieś Cieleşzyn
 - zespół wiejski, strefa „B”,
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - cmentarz poepidemiczny, strefa „B”,
 - 9 stanowisk archeologicznych, strefy „W”.
20. Wieś Topolno
 - zespół kościelny, strefa „A”,
 - zespół pałacowo-parkowy, strefa „B”,
 - zespół folwarczny, strefa „B”,
 - cmentarz parafialny, strefa „B”,
 - cmentarz ewangelicki, strefa „B”,
 - cmentarz poepidemiczny, strefa „B”,
 - 23 stanowiska archeologiczne, strefa „W”.
21. Wieś Konstantowo
 - cmentarz poepidemiczny, strefa „B”.
22. Wieś Grabówko
 - stanowisko archeologiczne, strefa „W”.
23. Wieś Grabowo
 - zespół pałacowo-parkowy, strefa „A”,

- zespół folwarczny z kolonią mieszkaniową, strefa „B”,
- cmentarz ewangelicki, strefa „B”.

24. Wieś Rudki

- 11 stanowisk archeologicznych, strefy „W”.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY PRUSZCZ

Gmina Pruszcz wchodzi w skład powiatu świeckiego (woj. kujawsko-pomorskie), znajduje się w południowej jego części. Ogólna powierzchnia gminy wynosi 141,96 km², na jej terenie utworzono 20 sołectw. Miejscowość Pruszcz położona jest w odległości 35 km od Bydgoszczy oraz 21 km od Świecia n. Wisłą - siedziby powiatu. Gminę Pruszcz zamieszkują 9488 osoby. Gmina Pruszcz leży w środkowej części Wysoczyzny Świeckiej. Teren ten to lekko falista równina, wyniesiona w rejonie Pruszcza na wysokość 95-100 m n.p.m., od wschodu dochodząca do rzeki Wisły a od zachodu do rzeki Brdy.

Gmina w przeciwieństwie do krainy Borów Tucholskich charakteryzuje się małą powierzchnią lasów i jezior. Niewielkie jeziora znajdują się jedynie w południowo-wschodniej części Gminy oraz w rejonie wsi Serock przy trasie Pruszcz - Koronowo. Do walorów krajobrazowo-turystycznych należy niewątpliwie układ przestrzenny gminy graniczący ze strony wschodniej z Zespołem Nadwiślańskich Parków Krajobrazowych. Administracyjnie gmina Pruszcz wchodzi w skład powiatu świeckiego. Na jej terenie znajdują się obszary krajobrazu chronionego, parki wiejskie, użytki ekologiczne itp., które stanowią ok. 19 % powierzchni.

Pod względem fizyczno geograficznym obszar gminy Pruszcz wchodzi w strefę Wysoczyzny Świeckiej z fragmentem sandru Brdy w rejonie jego kontaktu z wysoczyzną morenową, strefę zbocową przekształconą w wyniku procesów denudacyjnych oraz strefę dna doliny Wisły z częścią jej współczesnego koryta terasami zalewowymi i nadzalewowymi. Obszar dna doliny Wisły położony jest w południowo – wschodniej części gminy i obejmuje koryto Wisły, terasę zalewową i terasę nadzalewową. Ważnym elementem obszaru jest wał przeciwpowodziowy, który jest formą antropogeniczną wyraźnie zaznaczającą się w krajobrazie. Współcześnie rzeźba terenu ulega przemianom na terasie zalewowej, co jest związane z depozycją materiału wlezonego przez rzekę w czasie wezbrań. Zasięg oddziaływania przekształceń ograniczony jest sztucznie przez wał przeciwpowodziowy.

Przydatność rolnicza gleb ściśle wiąże się z ich właściwościami fizyczno – chemicznymi, położeniem, warunkami klimatycznymi, wodnymi i wyraża się przez zaliczenie poszczególnych obszarów do kompleksów rolniczej przydatności gleb.

Gmina Pruszcz charakteryzuje się bardzo niskim wskaźnikiem leśności. Lasy zajmują zaledwie - 2,8 % powierzchni ogólnej gminy. Praktycznie zauważa się brak większych kompleksów leśnych. Te, które istnieją ograniczają się jedynie do strefy zboczowej doliny Wisły. W obszarze tym występują fragmentarycznie lasy mieszane i lasy świeże. Zajmują żyzne gleby zbielicowane o składzie mechanicznym piasków gliniastych. Są to drzewostany mieszane sosnowo-dębowe z domieszkami buka i świerka. W podszycie występuje leszczyna, kalina, jarzębina, kruszyna. Bór wilgotny i bagienny oraz olsy występują w dolinach o wysokim poziomie wody gruntowej.

Gmina pozbawiona jest wybitniejszych walorów krajobrazowych poza strefą zbocową doliny Wisły. Właśnie ta część gminy objęta jest ochroną prawną w wyniku włączenia jej w obszar Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego. Jest to najcenniejszy przyrodniczo i krajobrazowo obszar gminy - stanowiący fragment wielkoprzestrzennego systemu obszarów chronionych województwa. W granicach parku krajobrazowego – położonych jest 1975 ha obszaru gminy. Wschodnia część gminy związana z doliną Wisły stanowi ważny szlak migracji roślin i zwierząt a tym samym ważny korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym sieci ekologicznej EKONET – PL. Część tego obszaru włączona jest do sieci ekologicznej Natura 2000.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY PRUSZCZ

Gmina Pruszcz położona jest na obszarze historycznego pogranicza Kujaw i Kociewia. Na obszarze gminy wiele obiektów zabytkowych objętych jest ochroną prawną przez wpisanie do rejestru zabytków i do ewidencji zabytków województwa kujawsko-pomorskiego. Badania archeologiczne ujawniły bardzo intensywne zasiedlenie tego obszaru od epoki kamienia przez całe prądzieje po czasy średniowieczne. Fakty osadnicze w tym rejonie, posiadają dużą wartość naukową. Przez obszar gminy już

w XIII w. prowadził trakt nadwiślański (zwany też wschodnim), łączący Kujawy i Mazowsze z Pomorzem Gdańskim, przebiegający przez Wyszogród-Włóki-Gruczno-Świecie-Sartowice-Nowe-Gniew-Lubiszewo-Gdańsk. W pradolinie Wisły, kolonizacja - ze względu na częste wylewy rzeki - rozpoczęła się dopiero w XVI w., a w 2 poł. XVI w. osiedlili się tutaj holenderscy mennonici, prowadzący gospodarkę rolną na trudnych terenach zalewowych (odgradzając rozległe rozlewiska, budując wały ochronne).

Pruszcz w XIV wieku był wsią graniczną między należącymi do Polski Kujawami, a ziemią pomorską zajęta w tym czasie przez państwo zakonne. W 1367 roku z rąk krzyżackich Pruszcz otrzymał prawa miejskie. Gdy przyszedł król polski Jan III Sobieski pełnił funkcję starosty gniewskiego, miał podobno w te okolice udawać się na polowania.

W XIX wieku Pruszcz stanowił centrum niemieckich kolonii, które szerokim pasem rozpościerały się z południa na północ, wtedy też nastąpił dynamiczny rozwój wsi, a to za sprawą wytyczonej linii kolejowej Bydgoszcz-Tczew. Niewiele tu materialnej spuścizny wielowiekowej historii. Jedynie we wnętrzu bezstylowego kościoła, wzniesionego w miejscu XVIII-wiecznego, znajduje się mensa ołtarzowa z drugiej ćwierci tego stulecia i XVII-wieczny ołtarz główny.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Gmina Pruszcz posiada szereg zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, pochodzących z XIX i XX wieku. Łącznie na tym terenie gminy znajduje się 21 takich obiektów.

Do najważniejszych obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie gminy należy zaliczyć obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego:

Lp.	Nazwa zabytku	Miejscowość	Nr rejestru
1.	Założenie dworsko – parkowe (dwór, park, kaplica)	Gołuszyce	A/1044 z 16.05.1991
2.	Budynek mieszkalno – gospodarczy z częścią działki nr 31 (drewniany)	Luszkowo	A/193 z 21.09.2004
3.	Zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	Luszkówko	A/501 z 13.05.2005
4.	Dom mieszkalny nr 31 z kuźnią	Łowin	A/1149 z 15.06.1985
5.	Założenie dworsko – parkowe	Nieciszewo	A/1437 z 05.06.1985
6.	Kościół parafialny Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny dawniej oo. Paulinów	Topolno	A/760 z 07.02.1931
7.	Cmentarz parafialny przy kościele Nawiedzenia NMP z częścią działki 243/2	Topolno	A/1620 z 16.11.2012
8.	Pałac z częścią działki 197/1	Topolno	A/1630 z 14.03.2013
9.	Kościół filialny p.w. Podwyższenia Krzyża i Św. Andrzeja Boboli	Wałdowo	A/832 z 07.08.1997

Z obiektów zabytkowych o szczególnej wartości architektoniczno - artystycznej należy wymienić:

- dawny kościół oo. Paulinów w Topolnie z lat 1691 - 93 stanowiący przykład barokowej architektury prowincjonalnej,
- klasycystyczny kościół w Serocku z lat 1791 - 92,
- klasycystyczny dwór w Łaszewie z pierwszej poł. XIX w.,
- kapliczka z 1616 r. w Grabowie.

Zachowało się też kilka, niewielkich powierzchniowo (od 0,54 - 2,94 ha) XIX-wiecznych, w części zdewastowanych, parków podworskich w takich wsiach jak: Gołuszyce, Luszkowo, Luszkówko, Nieciszewo i Niewieścín. Dwór w Nieciszewie oraz pałac w Luszkówku zostały wpisane do rejestru zabytków. Ponadto należy wymienić obiekty w następujących miejscowościach:

Gołuszyce

Założenie dworsko-parkowe usytuowane w centrum wsi Gołuszyce. Składa się z dworu i parku i kaplicy (obecnie kostnicy). Dwór wybudowany w stylu secesyjnym. Dwukondygnacyjny z poddaszem. Murowany z cegły na podmurówce z kamienia polnego, na poddaszu mur pruski. Dach mansardowy kryty dachówką. W elewacji ogrodowej taras zakończony balkonem wspartym na 4 słupach, poprzedzony lustrzanymi schodami z kamienną balustradą. Obok dworu stoi kaplica, obecna kostnica z 1929 roku. Murowana, tynkowana z dwuspadowym dachem, krytym dachówką. Park o powierzchni około 4 ha. Położony na wschód od dworu. Częściowo zniszczony. W centralnej części parku zbiornik wodny. Drzewostan stanowią dęby wśród których jest jeden pomnik przyrody, jesiony, kasztanowce, lipy i akacje.

Luszkowo

Niewielki park krajobrazowy (1,0 ha) z kulistym podjazdem obsadzonym kasztanami i aleją dojazdową z ruinami dworu drewnianego z ok. 1850 r., o konstrukcji zrębowej, obrzucony gliną.

Luszkówko

Najcenniejszym obiektem jest pałac - budynek piętrowy z mezzaninem, wysoko podpiwniczony, od zachodu 10-osiowy, akcentowany wgłębnym 2-kolumnowym portykiem ujętym lizenami. Portyk dźwiga jedynie belkowanie i gzyms. Dwuczłonowa bryła może sugerować różny czas wznoszenia poszczególnych części pałacu. W elewacji ogrodowej (od płd.-wschodu) wieloboczny wykusz i taras; niższa część budynku od tej strony lekko cofnięta. Park z 2. poł. XIX w. o pow. 2,95 ha. Wśród starodrzewu na uwagę zasługują dwa grupowe pomniki przyrody.

Łaszewo

Murowany, klasycystyczny dwór z pierwszej połowy XIX w., parterowy, posiada elewację frontową pięcioosiową, z szerszą osią środkową z wejściem o wysuniętym ganku, wspartym na czterech kolumnach, zwieńczoną niskim, trójkątnym przyczółkiem. Przy krótszym boku neogotycka przybudówka. Dach naczółkowy kryty dachówką. W otoczeniu park (0,54 ha) z XIX w.

Nieciszewo

Dwór późnoklasycystyczny, parterowy na planie prostokąta., z piętrowym ryzalitem zwieńczonym trójkątnym frontonem. W latach 90-tych XX w. dwór był remontowany. Park z 2. poł. XIX w. o pow. 2,94 ha. Obecnie zaniedbany, o zatartej dawnej kompozycji przestrzennej, głównie na skutek zarastania. Rośnie tu cenny starodrzew, w którym można wyróżnić przede wszystkim dęby szypułkowe i lipy drobnolistne.

Niewieścín

Parafia w Niewieścínie powstała około 1297-1299. Pierwszy kościół zbudowany został nad jeziorem w centrum miejscowości. Drugi – drewniany – miał dwie wieże, wewnątrz dwa chóry i pięć ołtarzy. Obecna świątynię zbudowano w stylu neogotyckim w latach 1865-1866 według projektu architekta Luchterhada ze Świecia. W kościele znajduje się barokowy ołtarz główny, pochodzący ze starego kościoła. Datuje się go na 1700 rok. Ołtarze boczne pochodzą z końca XVII wieku. W parafii znajduje się również chrzcielnica barokowa w kształcie anioła dźwigającego kolistą czarę oraz konfesjonał rokokowy z końca XVIII wieku. Dzwon z 1640 w czasie demontażu przez Niemców w czasie drugiej wojny światowej upadł i uległ pęknięciu. Drugi odlany w 1822 pochodził z majątku z Ciesleszyna.

Serock

Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny Marii pochodzący z lat 1791 - 92, odnawiany w XIX i XX w. o skromnych cechach klasycystycznych. Murowany, salowy, prostokątny. Wnętrze podzielone czterema filarami na trzy nawy, nakryte sufitami. Dach kryty dachówką. Ołtarz w tradycjach barokowych z ok. 1800 r. z obrazem Matki Boskiej Różańcowej z widokiem miejscowego kościoła. Ambona klasycystyczna z końca XVIII w., drewniany chór muzyczny z końca XVIII w. Portret starosty jasinieckiego Jana Tuchołki zm. w 1713 r.

Kościół neogotycki pw. Przemienienia Pańskiego zbudowany w 1873 r. W kościele są trzy ołtarze. Główny pochodzi z XX wieku. Ołtarz boczny, drewniany, rzeźbiony i malowany, ufundował ks. J. Lomnitz. Wokół obrazu Matki Bożej Różańcowej znajdują się różne wota. Jednym z najstarszych wot jest srebrna plakietka z XVIII wieku ufundowana przez Grzegorza Schlawanowskiego. Drugi ołtarz boczny jest także drewniany, rzeźbiony i malowany. Zbudowany w XIX wieku. Obraz w tym ołtarzu

przedstawia Chrystusa Zmartwychwstałego, jego autor jest nieznan. Na menesie ołtarzowej znajduje się rzeźba Chrystusa z XVIII wieku. W wyposażeniu znajdują się różne cenne naczynia liturgiczne. W kościele jest 14 stacji drogi krzyżowej wykonanych w 1862 roku. Organy mają prospekt barokowy. Przywieziono je z kościoła w Świętem w 1835 roku.

Topolno

Kościół zbudowany w latach 1681 - 83 z fundacji Adama Konarskiego, odnowiony w roku 1912. Barokowy, o prezbiterium dwuprzęsłowym, zamkniętym trójbocznie, krytym sklepieniem kolebkowo-krzyżowym. Nawa czteroprzęsłowa z kruchtami od zachodu i południa, z płaskim stropem. Fasada z kruchtą na osi, zwieńczona szczytem dwustrefowym, w górnej części trójkatny szczyt flankowany sterczynami, ujęty po bokach wieżyczkami (w dolnej kondygnacji kwadratowymi, w górnej wydzielonej gzymsem, ośmiobocznymi), zwieńczonymi hełmami baniastymi z latarniami. Kruchta wzmocniona w narożach skarpami. Dachy siodłowe, kryte dachówką. Nad nawą wieżyczka na sygnaturkę ośmioboczna z latarnią, zwieńczona baniasto. Cenne wyposażenie barokowo-rokokowe z XVII - XVIII w., elementy wpisane do rejestru zabytków. W dalszym otoczeniu oraz przy dworze z końca XIX w., w miejscu drewnianego pałacu Konarskich z pocz. XVII w., resztki nasypów o charakterze obronnym.

Waldowo

Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża i Św. Andrzeja Boboli usytuowany jest w centrum wsi, zbudowany został w stylu neorenesansowym z wieżą kościoła z wbudowanym dużym zegarem stanowi dominatę w krajobrazie wsi i góruje nad pozostałymi zabudowaniami z przełomu wieku XIX i XX. Kościół jako najcenniejszy zabytek Waldowa zachował się do dnia dzisiejszego w pierwotnej formie, jego charakterystyczne i oryginalne elementy tj. gzymsy z jasnożółtego piaskowca – wykonane jako element modułarny wzorowany na profilach rzymskich, portale kamienne również z piaskowca (wejście główne i dwa boczne) bezrynnowy system odprowadzania wód deszczowych poprzez wysunięty gzyms okapowy oraz drewniane konstrukcje empor, słupów z głowicami, belek wspornikowych i balustrad do dziś stanowią przykład kunsztu rzemieślniczego.

Wykaz kart ewidencyjnych obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się w załącznikach nr 1 i nr 2 do niniejszego opracowania.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy znajduje się szereg zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Najcenniejsze jest wyposażenie kościoła w Topolnie, do rejestru wpisano również elementy wyposażenia kościoła w Niewieścinnie, a także strażacką pompę ręczną z OSP w Serocku. Zestawienie zabytków wpisanych do rejestru zabytków ruchomych przedstawia się następująco:

1. Niewieścין kościół p.w. św. Jakuba – elementy wyposażenia kościoła decyzja nr B/193/1-27 z dnia 1.08.2006 r.
2. Topolno kościół p.w.Nawiedzenia NMP
 - decyzja B/91/1-6 z dnia 7.04.1994 r. - ołtarz boczny p.w. św. Józefa z obrazami, ambona, 2 konfesjonały
 - decyzja B/91/7-53 z dnia 20.10.1997 r. - elementy wyposażenia kościoła
 - decyzja B/219 z dnia 3.06.2008 r – organy

- decyzja B/348/1-56 z dnia 4.09.2014 r. – pozostałe elementy wyposażenia
3. Serock OSP – strażacka pompa ręczna (sikawka pożarnicza) z 1887 r. – decyzja nr B/339 z dnia 13.12.2013 r.

Część zabytków została również ujęta w ewidencji konserwatorskiej, jest to wyposażenie następujących kościołów:

1. Pruszcz kościół p.w. św. Trójcy – elementy wyposażenia
2. Serock kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP – elementy wyposażenia
3. Serock kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej – elementy wyposażenia

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach terenów gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki kamienia do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Zgodnie z Archeologicznym Zdjęciem Polski (AZP) oraz gminną ewidencją zabytków na terenie gminy Pruszcz znajdują się 703 stanowiska archeologiczne. Najintensywniejszym występowaniem stanowisk archeologicznych charakteryzuje się północno-zachodnia i południowo-wschodnia część gminy. Najwięcej stanowisk zlokalizowano w pobliżu Serocka (ponad 80) oraz Łowinka, a także Niewieścina. W pozostałych miejscowościach liczba stanowisk waha się głównie między 20 a 30 stanowiskami. Najstarsze stanowiska zawierają zabytki osadnictwa z okresu epoki kamienia, jednak najwięcej jest stanowisk archeologicznych przedstawiających osadnictwo późnośredniowieczne i nowożytne z okresu między XIV a XVII wiekiem.

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk i zabytków archeologicznych są wszelkiego rodzaju prace ziemne takie jak : prace inwestycyjne (budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi), głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Część stanowisk archeologicznych zagrożona jest także przez procesy naturalne.

W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wykaz kart ewidencyjnych stanowisk wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się w załączniku nr 3 do niniejszego opracowania.

6.6 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp. Są one kultywowane np. przy okazji organizowanych corocznie Dożynek Gminnych. W odróżnieniu do gmin sąsiednich, na terenie gminy Pruszcz brak innych tradycji lub imprez związanych z historią tych terenów.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy Pruszcz.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ☐ – Położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi agroturystyki; – Niewielka odległość od siedziby województwa - Bydgoszczy; – ☐ Obecność wielu wartościowych obiektów i zespołów obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków; – ☐ Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej; – ☐ Cenne, historyczne założenia zieleni komponowanej; – ☐ Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków; – ☐ Obecność na terenie Gminy szlaków turystycznych; – ☐ Bogata w informacje gminna witryna internetowa; – ☐ Dobra drogowa i kolejowa dostępność komunikacyjna; – ☐ Czystość środowiska; – ☐ Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy; – ☐ Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy; – ☐ Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych, a także stowarzyszeń; – ☐ Zaktualizowana gminna ewidencja zabytków i stanowisk archeologicznych; – ☐ Komplementarność gminnego programu opieki nad zabytkami z programem wojewódzkim. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ – Brak większych kompleksów leśnych i zbiorników wodnych; – ☐ Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków ; – ☐ Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego ; – ☐ Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych; – ☐ Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego; – ☐ Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego; – ☐ Brak tradycji i imprez nawiązujących do historii terenów Gminy; – ☐ Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych; – ☐ Zła sytuacja finansowa części właścicieli obiektów zabytkowych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ☐ – Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków; – ☐ Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków; – ☐ Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów; – ☐ Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości; – ☐ Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne; – ☐ Tworzenie nowych projektów i produktów 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ – Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu; – ☐ Zmiany w układach ruralistycznych, związane z nową zabudową; – ☐ Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych; – ☐ Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych; – ☐ Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w

<p>turystycznych w oparciu o istniejące zasoby;</p> <ul style="list-style-type: none"> - □ Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki; - □ Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk); - □ Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO); - □ Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.; - □ Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych; - □ Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych. 	<p>zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska;</p> <ul style="list-style-type: none"> - □ Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów; - □ Niewłaściwa polityka w zakresie promocji zabytków, wiążąca się np. z nadmierną komercjalizacją; - □ Zanik tradycji i tożsamości regionalnych; - □ Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego; - □ Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych; - □ Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe ; - □ Akty wandalizmu.
--	--

Źródło: opracowanie własne

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PRUSZCZ

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Pruszcz formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

1. Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Polityka przestrzenna gminy powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego, w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych. Odbywać się to będzie poprzez:

- ściśle powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, takimi jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innymi dokumentami programowymi;
- odpowiednią konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy ;
- pielęgnację cmentarzy i miejsc pamięci wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- coroczne przeznaczanie środków z budżetu gminy w ramach dotacji celowej na rewaloryzację obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków

W perspektywie na lata 2020-2023 gmina realizować będzie działania związane z aktualizacją zasobu gminnej ewidencji zabytków, polegające przede wszystkim na prowadzeniu rozpoznania i wprowadzaniu do kart ewidencyjnych zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów. Proces ten będzie na bieżąco konsultowany z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W razie konieczności szczególnej ochrony obiektów zabytkowych przewiduje się też działania mające na celu zgłaszania zabytków typowanych do wpisu do rejestru zabytków. Cyklicznej kontroli podlegać będzie również zasób archeologiczny gminy. Przewiduje się aktualizację ewidencji co 2 lata, dołączając protokół z aktualizacji do sprawozdań z realizacji programu opieki nad zabytkami.

3. Działania związane z bieżącymi remontami lub rewaloryzacją obiektów stanowiących własność Gminy Pruszcz

- □ Rewitalizacja terenu, na którym zlokalizowany jest cmentarz ewangelicki i wojskowy w Pruszczu, strefa „B, (2021 r. wykonanie dokumentacji projektowej – koszt 10.000 zł na odbudowę ścieżek spacerowych, naprawa ogrodzenia, zagospodarowanie terenów zielonych, 2022 r. roboty budowlane koszt. Ok. 100.000 zł)

- □Poprawa infrastruktury przy cmentarzu parafialnym w Pruszczu, strefa „B” (2021 r. wykonanie dokumentacji projektowej (koszt. 30.000 zł) na przebudowę drogi przy cmentarzu, budowa parkingu dla obsługi cmentarza, budowa przyłącza wody, oświetlenia wokół cmentarza, budowa ogrodzenia w 2022 wykonanie robót budowlanych – koszt 200.000,00 zł)

4. Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

W celu odpowiedniego zagospodarowania ruchu turystycznego niezbędne są działania poprawiające dostęp i atrakcyjność wizualną najcenniejszych obiektów zabytkowych. Wzbogaci to ofertę turystyczną, a także umożliwi tworzenie nowych produktów turystycznych. Przewiduje się następujące działania:

- stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskich itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS);
- publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy;
- atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych;
- dbanie o zawartość strony internetowej gminy poprzez umieszczenie informacji dotyczących zasobu zabytkowego;
- opracowanie mapy dziedzictwa kulturowego gminy, także z wykorzystaniem systemu informacji przestrzennej.

5. Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego także z uwzględnieniem turystyki jednodniowej

Obiekty historycznego dziedzictwa są jednymi z najistotniejszych elementów strategii promocyjnej gminy. Niezbędne jest zatem tworzenie nowych oraz rozwój istniejących produktów turystycznych przeznaczonych dla odwiedzających gminę turystów. Do najważniejszych działań gminy w tym zakresie należeć będzie:

- rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych;
- tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry miejskie, gry wojenne;
- organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym;
- organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu wartości historyczne gminy;
- postawienie na innowacyjność projektów;

6. Promocja gminy na forum krajowym i zagranicznym

Bardzo ważnym elementem w procesie promowania dziedzictwa kulturowego jest zachowanie odpowiednich zasad public relations. Gmina przyjęła następujące założenia swojej polityki promocyjnej:

- walory zabytkowe i kulturowe są jednym z podstawowych elementów promocji Gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach;
- nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego przyczyni się do lepszego wykorzystania zasobów kulturowych gminy;
- udział w konkursach na najlepiej zadbane zabytki, najciekawszy produkt turystyczny itp. wypromują użytkowników dbających o obiekty zabytkowe;
- współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi przyczyni się do lepszego postrzegania zasad ochrony dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów.

7. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu jak najszerszego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego dla mieszkańców gminy planuje się następujące działania:

- wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego gminy;
- wprowadzenie elementów przybliżających lokalną kulturę i tradycję w działalność placówek edukacyjnych, kulturalnych, bibliotek, świetlic itp.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Pruszcz powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych. Ze strony Gminy Pruszcz zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo- konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,

- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne.

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. **Ochrona zabytków**

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjności regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067, z późn. zm.).
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA – sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa

kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka. Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane w ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:

- wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
- autorów tekstów i opracowań,
- redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe.

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,
- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,
- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
- koordynacja zadania,
- obsługa finansowo-księgową (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).

5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

d. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;

5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;
- 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj. • budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;

- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych

i kinowych (fotele, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze itp.);

- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Dofinansowanie dotyczy projektów realizowanych w ramach: Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013, 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2007-2013, Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2007-2013, Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej, Programu Kultura 2007-2013. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- □ „Zabytek Zadbane” - jest corocznym konkursem ogłaszającym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- □ Program Wieloletni KULTURA+ - Celem realizowanego w latach 2011-2015 Programu jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH,
RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ
WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

Szczegółowe zasady przeznaczania dotacji z budżetu określa Uchwała Nr 1/12/18 Rady Gminy Pruszcz z dnia 20 listopada 2018 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru, nie stanowiących własności Gminy Pruszcz oraz Uchwała Nr 111/45/18 Rady Gminy Pruszcz z dnia 18 grudnia 2018r. zmieniająca uchwałę Rady Gminy Pruszcz Nr 1/12/18.

1. Uchwała określa zasady udzielania dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru, nie stanowiących własności Gminy Pruszcz położonych na terenie gminy Pruszcz.

2. Na zasadach określonych w uchwale dotacja może zostać udzielona każdemu, kto jest właścicielem lub posiadaczem zabytku znajdującego się na obszarze Gminy, wpisanego do rejestru zabytków, niestanowiącego własności Gminy Pruszcz.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny posiada wiele możliwości wspierania inwestycji związanych z rewitalizacją. Tryb naboru wniosków odbywa się zazwyczaj w trybie konkursowym, ogłaszanym w zależności od harmonogramu realizacji RPO. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów

funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro. Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY PRUSZCZ

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Pruszcz jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

**ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW
UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW**

LP	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATA WPISU	NR WPISU
1	Gołuszyce	Założenie dworsko-parkowe: - Dwór - Park - Kaplica	16.05.1991	A/1044
2	Luszkowo	Budynek mieszkalno-gospodarczy z częścią działki nr 31	21.09.2004	A/193
3	Luszkówko	Zespół pałacowo-parkowy: - Pałac - Park	13.05.2005	A/501
4	Łowin	Dom z kuźnią	15.06.1985	A/1149
5	Nieciszewo	Założenie dworsko-parkowe	05.06.1985	A/1437
6	Topolno	Kościół oo. Paulinów, ob. parafialny p.w. Nawiedzenia NMP	07.07.1931	A/760
7	Topolno	Cmentarz parafialny przy kościele wraz z częścią działki 243/2	16.11.2012	A/1620
8	Topolno	Pałac z częścią działki nr 197/1	14.03.2013	A/1630
9	Wałdowo	Kościół ewangelicki ob. filialny rzym.-kat. p.w. Podwyższenia Krzyża Św. i św. Andrzeja Boboli	07.08.1997	A/832

**ZABYTKI NIERUCHOME NIEWPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW
UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW**

LP	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT
1	Bagniewko		24/25	dom
2	Bagniewko		26/27	dom
3	Bagniewko			cmentarz ewangelicki
4	Brzeźno			zespół ruralistyczny
5	Brzeźno		13	dom
6	Brzeźno		20	dom
7	Brzeźno		28	dom
8	Brzeźno		30	dom
9	Brzeźno		44	dom
10	Brzeźno		45	dom
11	Brzeźno		48	zagroda: dom
12	Brzeźno		48	zagroda: obora
13	Brzeźno		49	dom
14	Brzeźno		53	dom
15	Brzeźno		54	dom
16	Brzeźno		59	dom
17	Brzeźno			park podworski
18	Brzeźno			browar dworski, obecnie dom mieszkalny
19	Brzeźno			kuźnia
20	Brzeźno			spichlerz, obecnie dom mieszkalny nr 22
21	Brzeźno			cmentarz ewangelicki
22	Cieleszyn			zespół ruralistyczny
23	Cieleszyn		9	dom
24	Cieleszyn		10	Dom
25	Cieleszyn		14	zespół szkoły: dom
26	Cieleszyn		14	zespół szkoły: budynek gospodarczy
27	Cieleszyn		16	dom
28	Cieleszyn		36	dom
29	Cieleszyn		38	dom
30	Cieleszyn		39	dom
31	Cieleszyn		41	dom
32	Cieleszyn			cmentarz ewangelicki
33	Cieleszyn			cmentarz ewangelicki
34	Gołuszyce			zespół ruralistyczny
35	Gołuszyce		1	dom
36	Gołuszyce		3	dom
37	Gołuszyce		8	dom
38	Gołuszyce		8	budynek gospodarczy przy domu nr 8
39	Gołuszyce		10	zespół szkoły: szkoła
40	Gołuszyce		10	zespół szkoły: budynek gospodarczy
41	Gołuszyce		25	dom z kuźnią
43	Gołuszyce		31	dom
44	Gołuszyce		34	dom
45	Gołuszyce		34	budynek gospodarczy przy domu nr 34
46	Gołuszyce		43	dom

47	Gołuszyce		45	dom
48	Gołuszyce			cmentarz ewangelicki
49	Grabowo			kapliczka (w granicach cmentarza ewangelickiego)
50	Grabowo			zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem
51	Grabowo			zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem: pałac
52	Grabowo			zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem: park
53	Grabowo			zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem: stajnia
54	Grabowo			zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem: budynek inwentarski
55	Grabowo			cmentarz ewangelicki
56	Grabówko		3	dom, dawna karczma
57	Grabówko		9	dom
58	Grabówko			cmentarz flisaków
59	Konstantowo			cmentarz choleryczny
60	Luszkowo			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem
61	Luszkowo			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem: pozostałości dworu
62	Luszkowo			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem: park
63	Luszkowo			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem: spichlerz
64	Luszkowo			cmentarz ewangelicki
65	Luszkówko			zespół folwarczny
66	Luszkówko		4	zespół folwarczny: dawna gorzelnia, obecnie dom mieszkalny
67	Luszkówko			dawny cmentarz choleryczny, obecnie DPS
68	Luszkówko			cmentarz rodzinny
69	Łaszewo			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem
70	Łaszewo			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem: dwór
71	Łaszewo			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem: park
72	Łaszewo			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem: chlewnia-obora
73	Łaszewo			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem: gorzelnia
74	Łowin		4	dom
75			5	dom
76	Łowin		60	zagroda: dom
77	Łowin		60	zagroda: obora
78	Łowin		67	zagroda: dom
79	Łowin		67	zagroda: budynek gospodarczy
80	Łowin			cmentarz ewangelicki
81	Łowinek			zespół ruralistyczny
82	Łowinek			zespół dworski: dwór
83	Łowinek			zespół dworski: park
84	Łowinek	Dębowa	8	dom
85	Łowinek	Dębowa	9	dom

86	Łowinek	Jedności	5	dom
87	Łowinek	Młyńska	7	dom
88	Łowinek	Młyńska	7	obora
89	Łowinek	Młyńska	13	dom z piekarnią
90	Łowinek	Parkowa	2	dom
91	Łowinek	Parkowa	2	obora
92	Łowinek	Postępowa	2	dom
93	Łowinek	Postępowa 2	2	budynek gospodarczy
94	Łowinek	Szkolna	2	szkoła
95	Łowinek	Szkolna	2	budynek gospodarczy
96	Łowinek	Szkolna	6	dom
97	Łowinek	Szkolna	6	obora
98	Łowinek	Szkolna	20	dom
99	Łowinek	Szkolna	25	dom
100	Łowinek	Szkolna	27	dom
101	Łowinek	Szkolna		cmentarz ewangelicki
102	Łowinek			cmentarz ewangelicki
103	Łowinek			cmentarz ewangelicki
104	Małociechowo		19	dom
105	Małociechowo		21	dom
106	Małociechowo		32	szkoła
107	Małociechowo		41	dom
108	Małociechowo			cmentarz ewangelicki
109	Mirowice			zespół ruralistyczny
110	Mirowice		15	dom
111	Mirowice		21	dom
112	Mirowice		21	obora
113	Mirowice		29	dom
114	Mirowice		29	obora
115	Mirowice		41	szkoła
116	Mirowice			cmentarz ewangelicki
117	Nieciszewo			zespół folwarczny
118	Nieciszewo			zespół folwarczny: dom nr 4
119	Nieciszewo			zespół folwarczny: dom nr 7 dawna rządówka
120	Nieciszewo			zespół folwarczny: stajnia
121	Nieciszewo			zespół folwarczny: obora
122	Nieciszewo			zespół folwarczny: stodoła
123	Nieciszewo			zespół folwarczny: stodoła
124	Nieciszewo			zespół folwarczny: mur ogrodzeniowy folwarku
125	Nieciszewo			dom
126	Nieciszewo			cmentarz ewangelicki
127	Niewieścín			zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jakuba Starszego
128	Niewieścín			zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jakuba Starszego: kościół
129	Niewieścín			zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jakuba Starszego: cmentarz przykościelny
130	Niewieścín			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem
131	Niewieścín			zespół dworsko-parkowy z folwarkiem: dwór

132	Niewieścín			zespól dworsko-parkowy z folwarkiem: park
133	Niewieścín			zespól dworsko-parkowy z folwarkiem: gorzelnia
134	Niewieścín		3	dom z częścią gospodarczą
135	Niewieścín		36	dom
136	Niewieścín		36	budynek gospodarczy
137	Niewieścín		37	dom
138	Niewieścín		37	kuźnia
139	Niewieścín			cmentarz katolicki - parafialny
140	Parlin			szkoła
141	Parlin			zespól dworsko-parkowy z folwarkiem
142	Parlin			zespól dworsko-parkowy z folwarkiem: dwór
143	Parlin			zespól dworsko-parkowy z folwarkiem: park
144	Parlin			zespól dworsko-parkowy z folwarkiem: stajnia
145	Parlin			zespól dworsko-parkowy z folwarkiem: magazyn
146	Parlin			zespól dworca kolejowego
147	Parlin			zespól dworca kolejowego: dworzec
148	Parlin			zespól dworca kolejowego: dróźniczówka
149	Parlin			zespól dworca kolejowego: nastawnia
150	Parlin			zespól dworca kolejowego: magazyn
151	Parlin			zespól dworca kolejowego: dom pracowników kolei nr 18
152	Parlin			zespól dworca kolejowego: dom pracowników kolei nr 21
153	Parlin			zespól dworca kolejowego: dom pracowników kolei nr 22
154	Parlin			zespól dworca kolejowego: dom pracowników kolei nr 25
155	Parlin			zespól dworca kolejowego: dom pracowników kolei nr 27
156	Parlin		24	dom
157	Parlin		24	obora
158	Parlin		28	zagroda: dom
159	Parlin		28	zagroda: stajnia z wozownią
160	Pruszcz	ul. Dworcowa	3	młyn
161	Pruszcz	ul. Dworcowa	8	dom
162	Pruszcz	ul. Dworcowa	8	budynek magazynowy
163	Pruszcz	ul. Dworcowa	9	poczta
164	Pruszcz	ul. Dworcowa	10	mleczarnia
165	Pruszcz	ul. Dworcowa	11	dwór
166	Pruszcz	ul. Dworcowa	12	dom
167	Pruszcz	ul. Dworcowa	14	dom
168	Pruszcz	ul. Główna	5	dom
169	Pruszcz	ul. Główna	7	dom
170	Pruszcz	ul. Główna	8	zespól domu: dom
171	Pruszcz	ul. Główna	8	zespól domu: obora
172	Pruszcz	ul. Kolejowa	1	pozostałości zespołu dworca kolejowego: dom pracowniczy
173	Pruszcz	ul. Kolejowa	2	pozostałości zespołu dworca kolejowego: dom pracowniczy

174	Pruszcz	ul. Kościelna	2	szkoła
175	Pruszcz	ul. Pocztowa	8	dom
176	Pruszcz	ul. Poniatowskiego	7	dom
177	Pruszcz	ul. Poniatowskiego	10	dom
178	Pruszcz	ul. Poniatowskiego	12	dom parafialny
179	Pruszcz	ul. Poniatowskiego	13	zespół dworsko-parkowy
180	Pruszcz	ul. Witosa	13	dom
181	Pruszcz	ul. Witosa	17	dom
182	Pruszcz	ul. Zamknięta	11	dom
183	Pruszcz			cmentarz rzymsko-katolicki, parafialny
184	Pruszcz			cmentarz ewangelicki i wojenny żołnierzy polskich i rosyjskich
185	Rudki		5	dom
186	Rudki		9	dom
187	Rudki		12	dom
188	Rudki		18	dom
189	Serock			zespół ruralistyczny
190	Serock			zespół kościoła filialnego p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP
191	Serock			zespół kościoła filialnego: kościół
192	Serock			zespół kościoła filialnego: cmentarz przykościelny
193	Serock			zespół kościoła filialnego: kostnica na cmentarzu
194	Serock			zespół kościoła filialnego: plebania ul. Wyzwolenia 26
195	Serock			kościół parafialny, dawny ewangelicki, p.w. Matki Bożej Różańcowej
196	Serock	ul. Dworcowa	1	pastorówka
197	Serock	ul. Dworcowa		kapliczka
198	Serock	ul. Wyzwolenia		kapliczka
199	Serock	ul. Długa/Powstańców Wlkp.		kapliczka
200	Serock	ul. Dworcowa		szkoła
201	Serock	ul. Kolejowa		zespół dworcakolejowego
202	Serock	ul. Kolejowa	7	zespół dworca kolejowego: dworzec
203	Serock	ul. Kolejowa	1	zespół dworca kolejowego: warsztaty naprawcze
204	Serock	ul. Kolejowa		zespół dworca kolejowego: wodociągowa wieża ciśnień
205	Serock	ul. Kolejowa		zespół dworcakolejowego: pompownia
206	Serock	ul. Kolejowa		zespół dworcakolejowego: dyspozytornia
207	Serock	ul. Dworcowa	37	zespół dworca kolejowego: dróżniczówka (dawniej ul. Kolejowa 8)
208	Serock	ul. Dworcowa	37	zespół dworca kolejowego: budynek gospodarczy
209	Serock	ul. Kolejowa	2	zespół dworca kolejowego: dom pracowniczy

210	Serock	ul. Kolejowa	2	zespół dworca kolejowego: budynek gospodarczy
211	Serock	ul. Kolejowa	7	zespół dworca kolejowego: magazyn
212	Serock	ul. Kolejowa	3	zespół dworca kolejowego: dom pracowniczy
213	Serock	ul. Kolejowa	5	zespół dworca kolejowego: dom pracowniczy
214	Serock	ul. Kolejowa	5	zespół dworca kolejowego: budynek gospodarczy
215	Serock	ul. Górna	1	dom
216	Serock	ul. Wyzwolenia	4	dom
217	Serock	ul. Wyzwolenia	13	dom
218	Serock	ul. Wyzwolenia	14	zespół domu: dom
219	Serock	ul. Wyzwolenia	14	zespół domu: budynek gospodarczy
220	Serock	ul. Wyzwolenia	28	zespół domu: dom
221	Serock	ul. Wyzwolenia	28	zespół domu: budynek gospodarczy
222	Serock	ul. Wyzwolenia	31	dom
223	Serock	ul. Wyzwolenia	32	zespół domu: stajnia
224	Serock	ul. Wyzwolenia	32	zespół domu: obora
225	Serock	ul. Wyzwolenia	35	dom
226	Serock	ul. Wyzwolenia	38	dom
227	Serock	ul. Wyzwolenia	39	dom
228	Serock			cmentarz parafialny (nowy)
229	Serock			cmentarz ewangelicki
230	Serock			cmentarz ewangelicki (Wątrobowo)
231	Serock			cmentarz ewangelicki
232	Serock			cmentarz ewangelicki
233	Serock			cmentarz ewangelicki (Szukaj)
234	Topolno			zespół pałacowo-parkowy: park krajobrazowy (część dz. 197/1 wpisana do rejestru zabytków)
235	Topolno			zespół folwarczny
236	Topolno			zespół folwarczny: obora
237	Topolno			zespół folwarczny: stodoła I
238	Topolno			zespół folwarczny: stodoła II
239	Topolno		44	zespół folwarczny: dom pracowników folwarku
240	Topolno		6	dom
241	Topolno		7	dom – dawna szkoła
242	Topolno		46	plebania
243	Topolno		46	budynek gospodarczy
244	Topolno		47	dom
245	Topolno		48	dom
246	Topolno			cmentarz parafialny
247	Topolno			cmentarz ewangelicki
248	Topolno			cmentarz choleryczny
249	Wałdowo			zespół ruralistyczny
250	Wałdowo			zespół dworsko-parkowy
251	Wałdowo		12	dom
252	Wałdowo		33	dom
253	Wałdowo		42	zespół młyna: młyn
254	Wałdowo		42	zespół młyna: dom
255	Wałdowo		43	dom

256	Wałdowo		48	dom – dawna pastorówka
257	Wałdowo		48	budynek gospodarczy
258	Wałdowo		52	dom
259	Wałdowo			cmentarz ewangelicki
260	Zawada			pozostałości zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem
261	Zawada			pozostałości zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem
262	Zawada			cmentarz ewangelicki
263	Zbrachlin			dwór - szkoła
264	Zbrachlin		20	dom
265	Zbrachlin		41	dom
266	Zbrachlin			mleczarnia
267	Zbrachlin			cmentarz ewangelicki

**WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH
EWIDENCJA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH**

TOM I

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
1	Bagniewo	1	33-40	26	EK	wcześniej nie uwzględniono stanowiska
2	Bagniewko	1	33-40	23	KCWR	
3	Bagniewko	2	33-40	24	HA-LA	
4	Bagniewko	3	33-40	25	PRADZIEJE	
5	Bagniewko	4	33-40	27	PSR	
6	Bagniewko	5	33-40	28	PRADZIEJE	
7	Bagniewko	6	33-40	51	OR	
8	Bagniewko	7	33-40	52	PRADZIEJE	
9	Bagniewko	9	32-40	61	EK, WSR, NOW	
10	Bagniewko	10	32-40	62	NOW	
11	Bagniewko	11	32-40	63	NOW	
12	Bagniewko	12	32-40	64	NOW	
13	Bagniewko	13	32-40	65	NOW	
14	Bagniewko	14	32-40	66	NOW	
15	Bagniewko	15	32-40	67	PSR, NOW	
16	Bagniewko	16	32-40	68	NOW	
17	Bagniewko	17	32-40	69	KLP, NOW	
18	Bagniewko	18	32-40	70	WSR, NOW	
19	Bagniewko	19	32-40	71	NOW	
20	Bagniewko	20	32-40	72	NOW	
21	Bagniewko	21	32-40	73	WSR, NOW	
22	Bagniewko	22	32-40	74	WSR	
23	Brzeźno	1	33-39	101	KPOM	A
24	Brzeźno	2	33-39	102	NE	
25	Brzeźno	3	33-39	103	NE, KL?, WSR?	
26	Brzeźno	4	33-39	104	PSR-NOW	
27	Brzeźno	5	33-39	105	NE	
28	Brzeźno	6	33-39	106	KL, NOW	
29	Brzeźno	7	33-39	107	KPL, OR, WSR, PSR	
30	Brzeźno	8	33-39	108	WSR, PSR-NOW	
31	Brzeźno	9	33-39	109	MEZ?, KL	
32	Brzeźno	10	33-39	110	PSR, NOW	
33	Brzeźno	11	33-39	111	NOW	
34	Brzeźno	12	33-39	112	NOW	
35	Brzeźno	13	33-39	113	NOW	
36	Brzeźno	14	33-39	114	KPL?, OR, PSR, NOW	
37	Brzeźno	15	33-39	115	NESCH, KL?, WSR?, NOW	
38	Brzeźno	16	33-39	116	NOW	
39	Brzeźno	17	33-39	117	WSR, NOW	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
40	Brzeźno	18	33-39	118	PSR-NOW	
41	Brzeźno	19	33-39	119	KL, NOW	
42	Brzeźno	20	33-39	120	KPL, OR, NOW	
43	Brzeźno	21	33-39	121	KL, NOW	
44	Brzeźno	22	33-39	122	KPL, KAK, KL?	
45	Brzeźno	23	33-39	123	PRADZIEJE, NOW	
46	Brzeźno	24	33-39	124	NE?	
47	Brzeźno	25	33-39	125	KL, NOW	
48	Brzeźno	26	33-39	126	KL, WSR	
49	Brzeźno	27	33-39	127	KPL, KL, WSR, NOW	
50	Brzeźno	28	33-39	128	KL, NOW	
51	Brzeźno	29	33-39	129	WSR, PSR-NOW	
52	Brzeźno	30	33-39	130	KAK, WSR	
53	Brzeźno	31	33-39	131	MEZ-NE?, KL, NOW	
54	Brzeźno	32	33-39	132	OR	
55	Cieleszyn	1	34-40	123	PSR-NOW	
56	Cieleszyn	2	34-40	124	PSR-NOW	
57	Cieleszyn	3	34-40	125	PSR	
58	Cieleszyn	4	34-40	126	NE-WEB, KL, OR, WSR, PSR-NOW	
59	Cieleszyn	5	34-40	127	K.LENDZIELSKA, LAT-OR, WSR, PSR-NOW	
60	Cieleszyn	6	34-40	128	EK, KPL, LAT-OR, WSR, PSR-NOW	
61	Cieleszyn	7	34-40	129	PSR-NOW	
62	Cieleszyn	8	34-40	130	KCWR, KPL, KL, WSR, PSR- NOW	
63	Cieleszyn	9	34-40	131	PSR	
64	Cieleszyn	10	34-40	132	KAK, KL, OR, WSR, PSR- NOW	
65	Cieleszyn	11	34-40	133	KL, WSR, PSR-NOW	
66	Cieleszyn	12	34-40	134	PSR-NOW	
67	Cieleszyn	13	34-40	135	PSR	
68	Cieleszyn	14	34-40	136	PSR-NOW	
69	Cieleszyn	15	34-40	137	PSCH, OR, PSR-NOW	
70	Cieleszyn	16	34-40	138	OR, PSR-NOW	
71	Cieleszyn	17	34-40	139	PSR	
72	Cieleszyn	18	34-40	140	KCSZ, NESCH	
73	Cieleszyn	19	34-40	141	PSR	
74	Cieleszyn	20	34-40	142	KPL	
75	Cieleszyn	21	34-40	143	EK, PSR	
76	Cieleszyn	22	34-40	144	PSR-NOW	
77	Cieleszyn	23	34-40	145	KPL, HA-LA	
78	Cieleszyn	24	34-40	146	KL, NOW	
79	Cieleszyn	25	34-40	147	PSR	
80	Goluszyce	1	33-40	7	KPL	
81	Goluszyce	2	33-40	8	PRADZIEJE	
82	Goluszyce	3	33-39	62	PSR, NOW	
83	Goluszyce	4	33-39	63	NESCH-WEB	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
84	Goluszyce	5	33-39	64	PSR-NOW	
85	Goluszyce	6	33-39	65	NE, KPL, KAK?, KL, LAT-OR, NOW	
86	Goluszyce	7	32-39	126	KPL, NESCH/WEB	
87	Goluszyce	8	32-39	127	HA-LAT, NOW	
88	Goluszyce	9	32-39	128	NOW/PSR	
89	Goluszyce	10	32-39	130	PSR	
90	Goluszyce	11	32-39	129	NOW	
91	Goluszyce	12	32-40	41	MEZ, OR, NOW	
92	Goluszyce	13	32-40	42	NOW	
93	Goluszyce	14	32-40	43	NOW	
94	Goluszyce	15	32-40	44	KLP, NOW	
95	Goluszyce	16	32-40	45	NOW	
96	Goluszyce	17	32-40	46	NE, NOW	
97	Goluszyce	18	32-40	47	WSR, PSR, NOW	
98	Goluszyce	19	32-40	48	PSR, NOW	
99	Goluszyce	20	32-40	49	NOW	
100	Goluszyce	21	32-40	50	NOW	
101	Goluszyce	22	32-40	51	PSR, NOW, NOW	
102	Goluszyce	23	32-40	52	NOW	
103	Goluszyce	24	32-40	53	NOW	
104	Goluszyce	25	32-40	54	NOW	
105	Goluszyce	26	32-40	55	NOW	
106	Goluszyce	27	32-40	56	MEZ, KLP, WSR, PSR, NOW	
107	Goluszyce	28	32-40	57	WSR, PSR/NOW, NOW	
108	Goluszyce	29	32-40	58	NOW	
109	Goluszyce	30	32-40	59	NOW	
110	Goluszyce	31	32-40	60	WSR, NOW	
111	Grabówko Grabowo	1	34-40	184	KP, LAT	A
112	Grabówko Grabowo	2	34-40	185	EK	
113	Grabówko Grabowo	3	34-40	186	MEZ-NE	
114	Grabówko Grabowo	4	34-40	187	OR	
115	Grabówko Grabowo	5	34-40	188	PSR-NOW	
116	Grabówko Grabowo	6	34-40	189	EK, PSR	
117	Grabówko Grabowo	7	34-40	190	PSR-NOW	
118	Grabówko Grabowo	8	34-40	191	PSR-NOW	
119	Grabówko Grabowo	9	34-40	192	EK	
120	Grabówko Grabowo	10	34-40	193	NE, KL, LAT-OR, PSR-NOW	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
121	Grabówko Grabowo	11	34-40	194	NOW	
122	Grabówko	12	35-40	20	NE, NOW	
123	Grabówko	13	35-40	21	KL, PSR	
124	Grabówko	14	35-40	22	KL, OR	
125	Grabówko	15	35-40	23	KL, PSR-NOW	
126	Grabówko	16	35-40	24	KL, PSR	
127	Grabówko	17	35-40	25	EK, KL, OR, PSR	
128	Grabówko	18	35-40	26	LAT	A
129	Konstantowo	1	34-40	148	OR, PSR	
130	Konstantowo	2	34-40	149	PSR-NOW	
131	Konstantowo	3	34-40	150	WSR, PSR	
132	Konstantowo	4	34-40	151	PSR-NOW	
133	Luszkowo	1	33-40	43	KPL	
134	Luszkowo	2	33-40	50	WSR, PSR	
135	Luszkowo	3	33-40	65	KP	
136	Luszkowo	4	33-40	66	KPL, KP	
137	Luszkowo	5	33-40	67	KPL, KAK, WSR	
138	Luszkowo	6	34-40	65	OR, PSR-NOW	
139	Luszkówko	1	33-40	1	WSR, PSR	
140	Luszkówko	2	33-40	2	KAK	
141	Luszkówko	3	33-40	3	KPL, WSR, PSR	
142	Luszkówko	4	33-40	4	PSR	
143	Luszkówko	5	33-40	15	NESCH	
144	Luszkówko	6	33-40	16	NESCH	
145	Luszkówko	7	33-40	17	KPL, KL, PSR	
146	Luszkówko	8	33-40	18	EK	
147	Luszkówko	9	33-40	41	PSR	
148	Luszkówko	10	33-40	44	KPL, KAK, HA-LA, PSR	
149	Luszkówko	11	33-40	45	PSCH	
150	Luszkówko	12	33-40	46	KPCW	
151	Luszkówko	13	33-40	47	EK	
152	Luszkówko	14	33-40	48	EK	
153	Luszkówko	15	33-40	49	KAK, WSR	
154	Luszkówko	16	33-40	53	OR	
155	Luszkówko	17	33-40	54	PSR	
156	Luszkówko	18	33-40	55	KCWR, WSR	
157	Luszkówko	19	33-40	56	EK	
158	Luszkówko	20	33-40	57	EK	
159	Luszkówko	21	33-40	58	EK	
160	Luszkówko	22	33-40	59	PSR	
161	Luszkówko	23	33-40	60	PSR	
162	Luszkówko	24	33-40	61	EK, PSR	
163	Luszkówko	25	33-40	62	NE	
164	Luszkówko	26	33-40	63	NE	
165	Luszkówko	27	33-40	78	KPL, KL	
166	Luszkówko	28	33-40	80	KPL, KL	
167	Luszkówko	29	33-40	81	EK, PSR	
168	Luszkówko	30	33-40	88	PSR	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
169	Łaszewo	1	32-39	131	PSR	
170	Łaszewo	2	32-39	132	PSR-NOW	
171	Łaszewo	3	32-39	133	PSR-NOW	
172	Łaszewo	4	32-39	134	PSR	
173	Łaszewo	5	32-39	135	PSR/NOW	
174	Łaszewo	6	32-39	136	EK, PSR/NOW	
175	Łaszewo	7	32-39	137	PSR/NOW	
176	Łaszewo	8	32-39	138	KAK, HA/LAT	
177	Łaszewo	9	32-39	139	EK, NOW	
178	Łaszewo	10	32-39	140	PSR	
179	Łaszewo	11	32-39	141	NOW	
180	Łaszewo	12	32-39	142	NOW	
181	Łaszewo	13	32-39	143	EK, PSR, NOW	
182	Łaszewo	14	32-39	144	NOW	
183	Łaszewo	15	32-39	145	PSR/NOW	
184	Łaszewo	16	32-39	146	PSR/NOW	
185	Łaszewo	17	32-39	147	KPL, PSR	
186	Łaszewo	18	32-39	148	k.trzcieniecka, HA/LAT, PSR/NOW	
187	Łaszewo	19	32-39	149	PSR/NOW	
188	Łaszewo	20	32-39	150	MEZ, HA/LAT, PSR/NOW	
189	Łaszewo	21	32-39	151	HA/LAT	
190	Łaszewo	22	32-39	152	MEZ, PSR/NOW	
191	Łaszewo	23	32-39	153	PSR	
192	Łaszewo	24	32-39	154	PSR/NOW	
193	Łaszewo	25	32-39	155	KPL, PSR/NOW	
194	Łaszewo	26	32-39	156	KPL, NOW	
195	Łaszewo	27	32-39	157	PSR/NOW	
196	Łaszewo	28	32-39	158	MEZ, OR, PSR/NOW	
197	Łaszewo	29	32-39	159	EK, HA/LAT, NOW	
198	Łaszewo	30	32-39	160	EK, HA/LAT, NOW	
199	Łaszewo	31	32-39	161	HA/LAT	
200	Łaszewo	32	32-39	162	EK, HA/LAT	
201	Łowin	1	33-39	33	NE	
202	Łowin	2	33-39	34	NE, WSR	
203	Łowin	3	33-39	35	KPL	
204	Łowin	4	33-39	36	PSR-NOW	
205	Łowin	5	33-39	37	PSR-NOW	
206	Łowin	6	33-39	38	KPL, KL?	
207	Łowin	7	33-39	39	NOW	
208	Łowin	8	33-39	40	OR?	
209	Łowin	9	33-39	41	PSR-NOW	
210	Łowin	10	33-39	42	NOW	
211	Łowin	11	33-39	43	PSR-NOW	
212	Łowin	12	33-39	44	KPL, NOW	
213	Łowin	13	33-39	45	PSR-NOW	
214	Łowin	14	33-39	46	PSR-NOW	
215	Łowin	15	33-39	47	NE	
216	Łowin	16	33-39	48	KAK, KL	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
217	Łowin	17	33-39	49	NE, KL, PSR-NOW	
218	Łowin	18	33-39	50	PSR, NOW	
219	Łowin	19	33-39	51	KAK, OR?, NOW	
220	Łowin	20	33-39	52	NE, KPL, KAK?, KL, OR	
221	Łowin	21	33-39	53	EK, KL, NOW	
222	Łowin	22	33-39	54	NOW	
223	Łowin	23	33-39	55	WSR, NOW	
224	Łowin	24	33-39	56	NE?, PSR-NOW	
225	Łowin	25	33-39	57	WSR, NOW	
226	Łowin	26	33-39	58	EK, NOW	
227	Łowin	27	33-39	59	NOW	
228	Łowin	28	33-39	60	EK, KPL, KL-KPOM, PSR-NOW	
229	Łowin	29	33-39	61	KPL, NOW	
230	Łowin	30	32-39	163	PSR/NOW	
231	Łowinek	1	32-39	209	KPOM	A-groby skrzynkowe
232	Łowinek	2	33-39	3	NE, NOW	
233	Łowinek	3	33-39	4	EK (NE?), NOW	
234	Łowinek	4	33-39	5	NE, PSR-NOW	
235	Łowinek	5	33-39	6	PSR, NOW	
236	Łowinek	6	33-39	7	KPL?, PRADZIEJE, NOW	
237	Łowinek	7	33-39	8	PSR	
238	Łowinek	8	33-39	9	KCSZ, KPOM?, PRADZIEJE	
239	Łowinek	9	33-39	10	OR, NOW	
240	Łowinek	10	33-39	11	NOW	
241	Łowinek	11	33-39	12	EK, PSR-NOW	
242	Łowinek	12	33-39	13	NOW	
243	Łowinek	13	33-39	14	PSR-NOW	
244	Łowinek	14	33-39	15	NOW	
245	Łowinek	15	33-39	16	NOW	
246	Łowinek	16	33-39	17	NE, WSR, PSR-NOW	
247	Łowinek	17	33-39	18	NE, KPOM, WSR	
248	Łowinek	18	33-39	19	NOW	
249	Łowinek	19	33-39	20	PSR-NOW	
250	Łowinek	20	33-39	21	PSR-NOW	
251	Łowinek	21	33-39	22	PSR-NOW	
252	Łowinek	22	33-39	23	MEZ	
253	Łowinek	23	33-39	24	WSR	
254	Łowinek	24	33-39	25	KL, OR	
255	Łowinek	25	33-39	26	NE, NOW	
256	Łowinek	26	33-39	27	EK	
257	Łowinek	27	33-39	28	KPL, WSR, PSR-NOW	
258	Łowinek	28	33-39	29	EK (NE?)	
259	Łowinek	29	33-39	30	EK, KL ?, NOW	
260	Łowinek	30	33-39	31	WSR	
261	Łowinek	31	33-39	32	MEZ?	
262	Łowinek	32	32-39	164	HA/LAT	
263	Łowinek	33	32-39	165	HA/LAT, OR	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
264	Łowinek	34	32-39	166	PSR	
265	Łowinek	35	32-39	167	EK, PSR/NOW	
266	Łowinek	36	32-39	168	KPL, HA/LAT, OR	
267	Łowinek	37	32-39	169	KPL, WEB, NOW	
268	Łowinek	38	32-39	170	HA/LAT, NOW	
269	Łowinek	39	32-39	171	PSR/NOW	
270	Łowinek	40	32-39	172	NOW	
271	Łowinek	41	32-39	173	PSR/NOW	
272	Łowinek	42	32-39	174	NOW	
273	Łowinek	43	32-39	175	MEZ	
274	Łowinek	44	32-39	176	NESCH/WEB	
275	Łowinek	45	32-39	177	EK, PSR/NOW	
276	Łowinek	46	32-39	178	NOW	
277	Łowinek	47	32-39	179	PSR	
278	Łowinek	48	32-39	180	MEZ, PSR/NOW	
279	Łowinek	49	32-39	181	EK	
280	Łowinek	50	32-39	182	PSR/NOW	
281	Łowinek	51	32-39	183	HA/LAT, OR, NOW	
282	Łowinek	52	32-39	184	KAK, PSR/NOW	
283	Łowinek	53	32-39	185	NOW	
284	Łowinek	54	32-39	186	PSR/NOW	
285	Łowinek	55	32-39	187	PSR/NOW	
286	Łowinek	56	32-39	188	PSR	
287	Łowinek	57	32-39	189	PSR/NOW	
288	Łowinek	58	32-39	190	PSR	
289	Łowinek	59	32-39	191	PSR	
290	Łowinek	60	32-39	192	NESCH/WEB	
291	Łowinek	61	32-39	193	NOW	
292	Łowinek	62	32-39	194	NOW	
293	Łowinek	63	32-39	195	NOW	
294	Łowinek	64	32-39	196	PSR/NOW	
295	Łowinek	65	32-39	197	EK, NOW	
296	Łowinek	66	32-39	198	MEZ, HA/LAT, PSR/NOW	
297	Łowinek	67	32-39	199	EK	
298	Małociechowo	1	33-40	20	OR	
299	Małociechowo	2	33-40	21	PSR	
300	Małociechowo	3	33-40	22	PRADZIEJE	
301	Małociechowo	4	33-40	37	HA-LA, WSR	
302	Małociechowo	5	33-40	38	EK	
303	Małociechowo	6	33-40	39	PSR	
304	Małociechowo	7	33-40	40	PRADZIEJE	
305	Małociechowo	8	33-40	42	WSR	
306	Małociechowo	9	32-40	75	EK, KL, OR	
307	Mirowice	1	34-39	56	WSR, PSR	
308	Mirowice	2	34-39	57	PSR	
309	Mirowice	3	34-39	58	PSR/NOW	
310	Mirowice	4	34-39	59	NE, OR, PSR	
311	Mirowice	5	34-39	60	EK, OR, PSR	
312	Mirowice	6	34-39	61	PSR	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
313	Mirowice	7	34-39	62	WEB	
314	Mirowice	8	34-39	63	KPL, WSR	
315	Mirowice	9	34-39	64	NE?, KL, LAT	
316	Mirowice	10	33-39	204	NOW	
317	Mirowice	11	33-39	205	NOW	
318	Mirowice	12	33-39	206	NOW	
319	Mirowice	13	33-39	207	WSR, NOW	
320	Mirowice	14	33-39	208	KAK	
321	Mirowice	15	33-39	209	NOW	
322	Mirowice	16	33-39	210	PSR-NOW	
323	Mirowice	17	33-39	211	NE	
324	Mirowice	18	33-39	212	PSR-NOW	
325	Mirowice	19	33-39	213	KPL, KL, WSR?, NOW	
326	Mirowice	20	33-39	214	KPL, PSR-NOW	
327	Mirowice	21	33-39	215	PSR-NOW	
328	Mirowice	22	33-39	216	NOW	
329	Mirowice	23	33-39	217	KL, WSR, NOW	
330	Mirowice	24	33-39	218	NOW	
331	Mirowice	25	33-39	219	WSR?, NOW	
332	Mirowice	26	33-39	220	WSR, NOW	
333	Mirowice	27	33-39	221	KPL, KL, OR	
334	Mirowice	28	33-39	222	KPOM	
335	Nieciszewo	1	33-39	133	WSR	A
336	Nieciszewo	2	33-39	134	NE?, OR	
337	Nieciszewo	3	33-39	135	NOW	
338	Nieciszewo	4	33-39	136	PRADZIEJE	
339	Nieciszewo	5	33-39	137	NE	
340	Nieciszewo	6	33-39	138	PSR-NOW	
341	Nieciszewo	7	33-39	139	PSR-NOW	
342	Nieciszewo	8	33-39	140	PSR-NOW	
343	Nieciszewo	9	33-39	141	PSR-NOW	
344	Nieciszewo	10	33-39	142	NE, KL, PSR-NOW	
345	Nieciszewo	11	33-39	143	KCWR, KPL, WSR, PSR-NOW	
346	Nieciszewo	12	33-39	144	PSR-NOW	
347	Nieciszewo	13	33-39	145	KAK, KL, WSR?, NOW	
348	Nieciszewo	14	33-39	146	PSR-NOW	
349	Nieciszewo	15	33-39	147	PSR-NOW	
350	Nieciszewo	16	33-39	148	NOW	
351	Nieciszewo	17	33-39	149	NE, PSR-NOW	
352	Nieciszewo	18	33-39	150	WSR, PSR-NOW	
353	Nieciszewo	19	33-39	151	MEZ, NOW	
354	Nieciszewo	20	33-39	152	EK	
355	Nieciszewo	21	33-39	153	KL, WSR?	
356	Nieciszewo	22	33-39	154	NE, OR?	
357	Nieciszewo	23	33-39	155	KPL, KL, NOW	
358	Nieciszewo	24	33-39	156	KL?, PSR-NOW	
359	Nieciszewo	25	33-39	157	NOW	
360	Nieciszewo	26	33-39	158	KL, PSR	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
361	Nieciszewo	27	33-39	159	NESCH-WEB, KL?	
362	Nieciszewo	28	33-39	160	WSR, PSR	
363	Nieciszewo	29	33-39	161	NOW	
364	Nieciszewo	30	33-39	162	MEZ-NE?, PSR-NOW	
365	Nieciszewo	31	33-39	163	PSR-NOW	
366	Nieciszewo	32	33-39	164	OR, NOW	
367	Nieciszewo	33	33-39	165	KPL, KL?, NOW	
368	Nieciszewo	34	33-39	166	EK (NE?), NOW	
369	Nieciszewo	35	33-39	167	KL, NOW	

TOM II

370	Niewieścín	1	34-39	83	NE?, WSR	
371	Niewieścín	2	34-39	84	PSR	
372	Niewieścín	3	34-39	85	PSR/NOW	
373	Niewieścín	4	34-39	87	EK, OR, WSR	
374	Niewieścín	5	34-39	86	KAK, WSR, PSR, NIEOKREŚLONE	
375	Niewieścín	6	34-39	88	NESCH	
376	Niewieścín	7	34-39	89	WSR, PSR	
377	Niewieścín	8	34-40	1	EK	
378	Niewieścín	9	34-40	2	PSR, NOW	
379	Niewieścín	10	34-40	3	NOW	
380	Niewieścín	11	34-40	4	PSR	
381	Niewieścín	12	34-40	5	PSR	
382	Niewieścín	13	34-40	6	MEZ-NE, NOW	
383	Niewieścín	14	34-40	7	OR, PSR	
384	Niewieścín	15	34-40	8	PSR, NOW	
385	Niewieścín	16	34-40	9	KPL, WEB, OR, PSR, NOW	
386	Niewieścín	17	34-40	10	KAK, PSR, NOW	
387	Niewieścín	18	34-40	11	PSR	
388	Niewieścín	19	34-40	12	PSR	
389	Niewieścín	20	34-40	13	WSR, PSR	
390	Niewieścín	21	34-40	14	WSR, PSR,	
391	Niewieścín	22	34-40	15	KPL, LAT-OR, PSR, NOW	
392	Niewieścín	23	34-40	16	KL, WSR, PSR	
393	Niewieścín	24	34-40	17	KAK, KL, OR, PSR	
394	Niewieścín	25	34-40	18	KPL, OR, WSR, PSR-NOW	
395	Niewieścín	26	34-40	19	LAT-OR, WSR, PSR-NOW	
396	Niewieścín	27	34-40	20	PSR-NOW	
397	Niewieścín	28	34-40	21	KPL, KAK, WSR, PSR	
398	Niewieścín	29	34-40	22	PSR	
399	Niewieścín	30	34-40	23	WSR, NOW	
400	Niewieścín	31	34-40	24	PSR,	
401	Niewieścín	32	34-40	25	KPL, KAK, OR, PSR-NOW	
402	Niewieścín	33	34-40	26	WEB, WSR, PSR-NOW	
403	Niewieścín	34	34-40	27	KL, OR, WSR, PSR-NOW	
404	Niewieścín	35	34-40	28	KPL, KL, PSR	
405	Niewieścín	36	34-40	29	LAT-OR, PSR-NOW	
406	Niewieścín	37	34-40	30	KPL, OR, PSR-NOW	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
407	Niewieścín	38	34-40	31	NOW	
408	Niewieścín	39	34-40	32	PSR	
409	Niewieścín	40	34-40	33	PSR	
410	Niewieścín	41	34-40	34	EK, KL, WSR, PSR	
411	Niewieścín	42	34-40	35	KPL, OR, PSR-NOW	
412	Niewieścín	43	34-40	36	MEZ, NE, WSR	
413	Niewieścín	44	34-40	37	PSR-NOW	
414	Niewieścín	45	34-40	38	KPL, PSR-NOW	
415	Niewieścín	46	34-40	39	KPL, KAK, PSR-NOW	
416	Niewieścín	47	34-40	40	PSR-NOW	
417	Niewieścín	48	34-40	41	OR, PSR	
418	Niewieścín	49	34-40	42	KL, OR, WSR, PSR-NOW	
419	Niewieścín	50	34-40	43	PSR-NOW	
420	Niewieścín	51	34-40	44	PSR-NOW	
421	Niewieścín	52	34-40	45	PSR-NOW	
422	Niewieścín	53	34-40	46	WEB	
423	Niewieścín	54	34-40	47	EK, WEB, OR	
424	Niewieścín	55	34-40	48	WEB	
425	Niewieścín	56	34-40	49	PSR	
426	Niewieścín	57	34-40	50	PSR-NOW	
427	Niewieścín	58	34-40	51	PSR	
428	Parlin	1	32-40	139	NOW	
429	Parlin	2	32-40	140	NOW	
430	Parlin	3	32-40	141	NOW	
431	Parlin	4	32-40	142	NOW	
432	Parlin	5	32-40	143	NOW	
433	Parlin	6	32-40	144	EK, PSR, NOW	
434	Parlin	7	32-40	145	NOW	
435	Parlin	8	32-40	146	PSR, NOW	
436	Parlin	9	32-40	147	KPL, PSR, NOW	
437	Parlin	10	32-40	148	PSR, NOW	
438	Parlin	11	32-40	149	WSR	
439	Parlin	12	32-40	150	NOW	
440	Parlin	13	32-40	151	NOW	
441	Parlin	14	32-40	152	NOW	
442	Parlin	15	32-40	153	PSR, NOW	
443	Parlin	16	32-40	154	PSR, NOW	
444	Parlin	17	32-40	155	OR, PSR, NOW	
445	Parlin	18	32-40	156	KLP, WSR, PSR, NOW	
446	Parlin	19	32-40	157	EK, KLP, WSR, PSR, NOW	
447	Pruszcz	1	33-39	168	KPL, KAK?, KL, NOW	
448	Pruszcz	1 A	33-40	5	HA-LA	
449	Pruszcz	2	33-39	169	KL?	
450	Pruszcz	2 A	33-40	6	EK	
451	Pruszcz	3	33-39	170	KPL, KL	
452	Pruszcz	4	33-39	171	PSR-NOW	
453	Pruszcz	5	33-39	172	NOW	
454	Pruszcz	6	33-39	173	KPL, KL, NOW	
455	Pruszcz	7	33-39	174	NE, KL, PSR-NOW	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
456	Pruszcz	8	33-39	175	EK	
457	Pruszcz	9	33-39	176	KL, NOW	
458	Pruszcz	10	33-39	177	WSR?	
459	Pruszcz	11	33-39	178	EK	
460	Pruszcz	12	33-39	179	PSR-NOW	
461	Pruszcz	13	33-39	180	PSR-NOW	
462	Pruszcz	14	33-39	181	NE, PSR-NOW	
463	Pruszcz	15	33-39	182	NOW	
464	Pruszcz	16	33-39	183	NOW	
465	Pruszcz	17	33-39	184	NOW	
466	Pruszcz	18	33-39	185	KL, PSR-NOW	
467	Pruszcz	19	33-39	186	WSR?, NOW	
468	Pruszcz	20	33-39	187	MEZ, KL, PSR-NOW	
469	Pruszcz	21	33-39	188	KL?, NOW	
470	Pruszcz	22	33-39	189	KAK, KL, WSR, NOW	
471	Pruszcz	23	33-39	190	MEZ-NE, KL, WSR, PSR-NOW	
472	Pruszcz	24	33-39	191	KL, PSR-NOW	
473	Pruszcz	25	33-39	192	NOW	
474	Pruszcz	26	33-39	193	KPL, KL, LAT-OR, PSR-NOW	
475	Pruszcz	27	33-39	194	OR, WSR?	
476	Rudki	1	34-40	152	LAT-OR	
477	Rudki	2	34-40	153	PSR-NOW	
478	Rudki	3	34-40	154	PSR-NOW	
479	Rudki	4	34-40	155	PSR-NOW	
480	Rudki	5	34-40	156	PSR-NOW	
481	Rudki	6	34-40	157	KL, WSR, PSR-NOW	
482	Rudki	7	34-40	158	WSR, PSR-NOW	
483	Rudki	8	34-40	159	WSR, PSR-NOW	
484	Rudki	9	34-40	160	PSR-NOW	
485	Rudki	10	34-40	161	NOW	
486	Rudki	11	34-40	162	NOW	
487	Rudki	12	34-40	163	PSR-NOW	
488	Rudki	13	34-40	164	PSR	
489	Rudki	14	34-40	165	NOW	
490	Rudki	15	34-40	166	PSR-NOW	A
491	Rudki	16	34-40	167	KL, OR, WSR, PSR	
492	Rudki	17	34-40	168	WEB, OR, PSR-NOW	
493	Rudki	18	34-40	169	KL, PSR-NOW	
494	Rudki	19	34-40	170	PSR	
495	Rudki	20	34-40	171	PSR-NOW	
496	Rudki	21	34-40	172	WSR, PSR-NOW	
497	Rudki	22	34-40	173	PSR-NOW	
498	Rudki	23	34-40	174	KPL, WEB, KL, LAT-OR, WSR	
499	Rudki	24	34-40	175	WSR	
500	Rudki	25	34-40	176	OR, WSR	
501	Rudki	26	34-40	177	NE-WEB, PSR-NOW	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
502	Rudki	27	34-40	178	PSR-NOW	
503	Rudki	28	34-40	179	PSR-NOW	
504	Rudki	29	34-40	180	NOW	
505	Rudki	30	34-40	181	WEB, OR	
506	Rudki	31	34-40	182	KPL, KAK	
507	Rudki	32	34-40	183	EK, PSR	
508	Serock-Wątrobowo	1	33-38	43	LAT	A
509	Serock-Wątrobowo	2	33-38	44	LAT	A
510	Serock	3	33-38	45	KCWR	
511	Serock	4	33-38	46	KAK, WSR, PSR	
512	Serock	5	33-38	47	NE, WSR	
513	Serock	6	33-38	48	WEB, KL, PSR	
514	Serock	7	33-38	49	PSR	
515	Serock	8	33-38	50	WSR, PSR	
516	Serock	9	33-38	51	PSR	
517	Serock	10	33-38	52	EK, WSR, PSR	
518	Serock	11	33-38	53	PSR	
519	Serock	12	33-38	54	WSR, PSR	
520	Serock	13	33-38	55	OR, PSR/NOW	
521	Serock	14	33-38	56	PSR	
522	Serock	15	33-38	57	WSR, PSR-NOW	
523	Serock	16	33-38	58	WSR, PSR-NOW	
524	Serock	17	33-38	59	PSR	
525	Serock	18	33-38	60	WSR, PSR-NOW	
526	Serock	19	33-38	61	EK?, WSR, PSR-NOW	
527	Serock	20	33-38	62	WSR, PSR-NOW	
528	Serock	21	33-38	63	PSR-NOW	
529	Serock	22	33-38	64	PSR	
530	Serock-Kurpiszewo	23	33-38	65	KL, LAT	
531	Serock-Kurpiszewo	24	33-38	66	KAK, NESCH, NOW	
532	Serock-Kurpiszewo	25	33-38	67	PSCH	
533	Serock-Kurpiszewo	26	33-38	68	PSR-NOW	
534	Serock-Kurpiszewo	27	33-38	69	PSR-NOW	
535	Serock-Kurpiszewo	28	33-38	70	PSR-NOW	
536	Serock-Kurpiszewo	29	33-38	71	KAK, KL,	
537	Serock-Kurpiszewo	30	33-38	72	PSR	
538	Serock	31	33-38	116	KIW, WEB	
539	Serock	32	33-38	117	KP, LAT	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
540	Serock- Wątrobowo	33	33-38	118	KP-LAT	
541	Serock	34	33-39	1	EK, KL?	
542	Serock	35	33-39	2	NE, KL, PSR	
543	Serock	36	32-38	105	NOW	
544	Serock	37	32-38	106	EK, NOW	
545	Serock	38	32-38	107	PSR/NOW	
546	Serock	39	32-38	109	WEB	
547	Serock	40	32-38	108	MEZ, NOW	
548	Serock	41	32-38	104	PSR/NOW	
549	Serock	42	32-38	103	NOW	
550	Serock	43	32-38	102	KL, OR, PSR/NOW	
551	Serock	44	32-38	101	EK	
552	Serock	45	32-38	100	PSR/NOW	
553	Serock	46	32-38	98	PSR/NOW	
554	Serock	47	32-38	97	HA-LA, OR, NOW	
555	Serock	48	32-38	99	KL, OR, WSR	
556	Serock	49	32-38	96	WEB, OR, WSR, PSR	
557	Serock	50	32-38	95	EK, OR, PSR/NOW	
558	Serock	51	32-38	94	PSR	
559	Serock	52	32-38	93	PSR	
560	Serock	53	32-38	90	PSR	
561	Serock	54	32-38	92	NE, NOW	
562	Serock	55	32-38	91	PSR/NOW	
563	Serock	56	32-38	89	PSR/NOW	
564	Serock	57	32-38	88	MEZ, OR, WSR	
565	Serock	58	32-38	87	MEZ, PSR	
566	Serock	59	32-38	83	PSR/NOW	
567	Serock	60	32-38	86	PSR/NOW	
568	Serock	61	32-38	85	PSR/NOW	
569	Serock	62	32-38	84	PSR/NOW	
570	Serock	63	32-38	82	PSR	
571	Serock	64	32-38	81	KPL, OR, PSR	
572	Serock	65	32-38	75	NOW	
573	Serock	66	32-38	80	WEB, HA-LA, NOW	
574	Serock	67	32-38	79	PSR	
575	Serock	68	32-38	78	NOW	
576	Serock	69	32-38	77	NOW	
577	Serock	70	32-38	76	EK, PSR/NOW	
578	Serock	71	32-38	74	KPL	
579	Serock	72	32-38	73	EK	
580	Serock	73	32-38	72	PSR/NOW	
581	Serock	74	32-38	71	MEZ	
582	Serock	75	32-38	70	PSR	
583	Serock	76	32-39	200	EK, PSR/NOW	
584	Serock	77	32-39	201	KPL, HA/LAT	
585	Serock	78	32-39	202	KPL	
586	Serock	79	32-39	203	NOW	
587	Serock	80	32-39	204	KPL, NESCH/WEB	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
588	Serock	81	32-39	205	KPL	
589	Serock	82	32-39	206	PSR	
590	Serock	83	32-39	207	PSR	
591	Serock	84	32-39	208	PSR/NOW	
592	Topolno	1	34-40	89	KL, WSR	grodzisko wpisane do rejestru zabytków
593	Topolno	2	34-40	88	WSR	A
594	Topolno	3	34-40	86	WSR	A
595	Topolno	4	33-40	64	WSR	A
596	Topolno	5	34-40	66	KP-LAT	A
597	Topolno	6	34-40	67	KP-LAT	A
598	Topolno	7	34-40	68	KP-LAT	A
599	Topolno	8	34-40	69	KP-HA	A
600	Topolno	9	34-40	70	KP-HA	A
601	Topolno	10	34-40	71	OR	A
602	Topolno	11	34-40	72	KIW	A
603	Topolno	12	34-40	73	EB	A
604	Topolno	13	34-40	74	EB	A
605	Topolno	14	34-40	75	OR	A
606	Topolno	15	34-40	76	EK	
607	Topolno	16	34-40	77	NOW	
608	Topolno	17	34-40	78	PSR	
609	Topolno	18	34-40	79	PSR-NOW	
610	Topolno	19	34-40	80	PSR-NOW	
611	Topolno	20	34-40	81	KL, PSR-NOW	
612	Topolno	21	34-40	82	PSR	
613	Topolno	22	34-40	83	PSR	
614	Topolno	23	34-40	84	PSR-NOW	
615	Topolno	24	34-40	85	OR, PSR	
616	Topolno	25	34-40	87	WSR	
617	Topolno	26	34-40	90	EK	
618	Topolno	27	34-40	91	PSR	
619	Topolno	28	34-40	92	KPL, PSR-NOW	
620	Topolno	29	34-40	93	WSR, PSR	
621	Topolno	30	34-40	94	NE, KCWR, K.LENDZIELSKA, KAK, KL, OR, WSR, PSR-NOW	
622	Topolno	31	34-40	95	WSR, PSR-NOW	
623	Topolno	32	34-40	96	MEZ, NE	
624	Topolno	33	34-40	97	PSR	
625	Topolno	34	34-40	98	PSR	
626	Topolno	35	34-40	99	NE-WEB, OR, PSR	
627	Topolno	36	34-40	100	WEB, KL, WSR, PSR-NOW	
628	Topolno	37	34-40	101	KCWR, WSR, PSR-NOW	
629	Topolno	38	34-40	102	OR, WSR, PSR	
630	Topolno	39	34-40	103	K.LENDZIELSKA	
631	Topolno	40	34-40	104	KAK, WSR, PSR-NOW	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
632	Topolno	41	34-40	105	EK, WEB, KL, OR, WSR, PSR-NOW	A
633	Topolno	42	34-40	106	PSR-NOW	
634	Topolno	43	34-40	107	KCWR, KPL, WEB, KL, PSR-NOW	
635	Topolno	44	34-40	108	WSR, PSR-NOW	
636	Topolno	45	34-40	109	WEB, HA, OR, WSR, PSR	A
637	Topolno	46	34-40	110	PSR-NOW	
638	Topolno	47	34-40	111	PSR-NOW	
639	Topolno	48	34-40	112	NESch, OR, NOW	
640	Topolno	49	34-40	113	KPL, KL, OR, WSR, PSR	
641	Topolno	50	34-40	114	PSR-NOW	
642	Topolno	51	34-40	115	OR	
643	Waldowo	1	33-40	9	PRADZIEJE	
644	Waldowo	2	33-40	11	EK,	
645	Waldowo	3	33-40	12	KPL, KAK	
646	Waldowo	4	33-40	13	HA-LA, WSR	
647	Waldowo	5	33-40	14	EK	
648	Waldowo	6	33-40	19	KPL	
649	Waldowo	7	33-40	35	KPL	
650	Waldowo	8	33-40	77	KPL, KAK, OR	
651	Waldowo	9	33-40	79	KCWR	
652	Waldowo	10	33-40	82	WSR, PSR	
653	Waldowo	11	33-40	83	KAK, WSR	
654	Waldowo	12	33-40	87	KAK, HA-LA	
655	Waldowo	13	33-40	89	PSR	
656	Waldowo	14	33-40	90	KPL, PSR	
657	Zawada	1	34-39	65	NE?, WSR	
658	Zawada	2	34-39	66	NE	
659	Zawada	3	34-39	67	EK, NE, OR	
660	Zawada	4	34-39	68	KPL, ?	
661	Zawada	5	34-39	69	EK, NE, OR	
662	Zawada	6	34-39	70	KPL, KL	
663	Zawada	7	34-39	71	KL, OR	
664	Zawada	8	34-39	72	PSR	
665	Zawada	9	34-39	73	PSR	
666	Zawada	10	34-39	74	KAK, KL, KW, OR	
667	Zawada	11	34-39	75	EK, OR, WSR	
668	Zawada	12	34-39	76	PSR	
669	Zawada	13	34-39	77	NE?	
670	Zawada	14	34-39	78	PSR	
671	Zawada	15	34-39	79	WEB	
672	Zawada	16	34-39	80	KPL, KAK, OR	
673	Zawada	17	34-39	81	WEB	
674	Zawada	18	34-39	82	PSR	
675	Zawada	19	34-40	195	PSR	
676	Zawada	20	34-40	196	PSR	
677	Zbrachlin	1	33-40	29	HA-LA, KPL	
678	Zbrachlin	2	33-40	30	HA-LA	

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
679	Zbrachlin	3	33-40	31	KPL, HA-LA, PSR	
680	Zbrachlin	4	33-40	32	EK, KŁ, PSR	
681	Zbrachlin	5	33-40	33	XVII/XVIIIw.	
682	Zbrachlin	6	33-40	34	PSR	
683	Zbrachlin	7	33-40	36	PRADZIEJE	
684	Zbrachlin	8	33-40	74	KPL, HA-LA	
685	Zbrachlin	9	33-40	75	EK	
686	Zbrachlin	10	33-40	76	PRADZIEJE	
687	Zbrachlin	11	33-40	84	OR	
688	Zbrachlin	12	33-40	85	KPL	
689	Zbrachlin	13	33-40	86	WSR, PSR, XVII/XVIIIw.	
690	Zbrachlin	14	33-40	94	HA-LA, PSR	
691	Zbrachlin	15	34-40	52	OR, NOW	
692	Zbrachlin	16	34-40	53	PSR	
693	Zbrachlin	17	34-40	54	WSR, PSR-NOW	
694	Zbrachlin	18	34-40	55	EK, WSR, PSR-NOW	
695	Zbrachlin	19	34-40	56	PSR-NOW	
696	Zbrachlin	20	34-40	57	KPL, WSR, PSR-NOW	
697	Zbrachlin	21	34-40	58	KPL	
698	Zbrachlin	22	34-40	59	K.LENDZIELSKA, KPL	
699	Zbrachlin	23	34-40	60	PSR-NOW	
700	Zbrachlin	24	34-40	61	KPL, PSR-NOW	
701	Zbrachlin	25	34-40	62	KAK, WSR, PSR-NOW	
702	Zbrachlin	26	34-40	63	PSR	
703	Zbrachlin	27	34-40	64	KPL, OR, NOW	

Wykaz użytych skrótów:

A – stanowisko archiwalne

K. - kultura

EK – epoka kamienia

PSCH – paleolit schyłkowy

MEZ – mezolit

NE – neolit

NESCH – neolit schyłkowy

KCWR – kultura ceramiki wstęgowej rytej (neolit)

KPL – kultura pucharów lejkowatych (neolit)

KAK – kultura amfor kulistych (neolit)

KCSZ – kultura ceramiki sznurowej (neolit)

EB – epoka brązu

WEB – wczesna epoka brązu

KŁ – kultura łużycka

KPOM – kultura pomorska

KŁ-KPOM – kultura łużycka- kultura pomorska

HA-LAT – okres halsztacki – okres lateński

OR – okres rzymski

KW – kultura wielbarska

WSR – wczesne średniowiecze

PSR – późne średniowiecze

NOW – czasy nowożytne

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 z późn. zm.) Wójt sporządza na okres czterech lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten na podstawie art. 87 ust. 3 cytowanej wyżej ustawy zostaje przyjęty przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W programie zawarta jest gminna ewidencja zabytków (GEZ), w której znajdują się zabytki ruchome i nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome wytypowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Program opieki nad zabytkami na lata 2020 –2023 dla Gminy Pruszcz uwzględnia m.in. uwarunkowania ochrony zabytków w gminie, problemy, jakie dotyczą ochrony zabytków oraz możliwości finansowania inwestycji, w celu poprawy stanu zachowania zabytków.

Przewodniczący Rady Gminy

Piotr Radecki